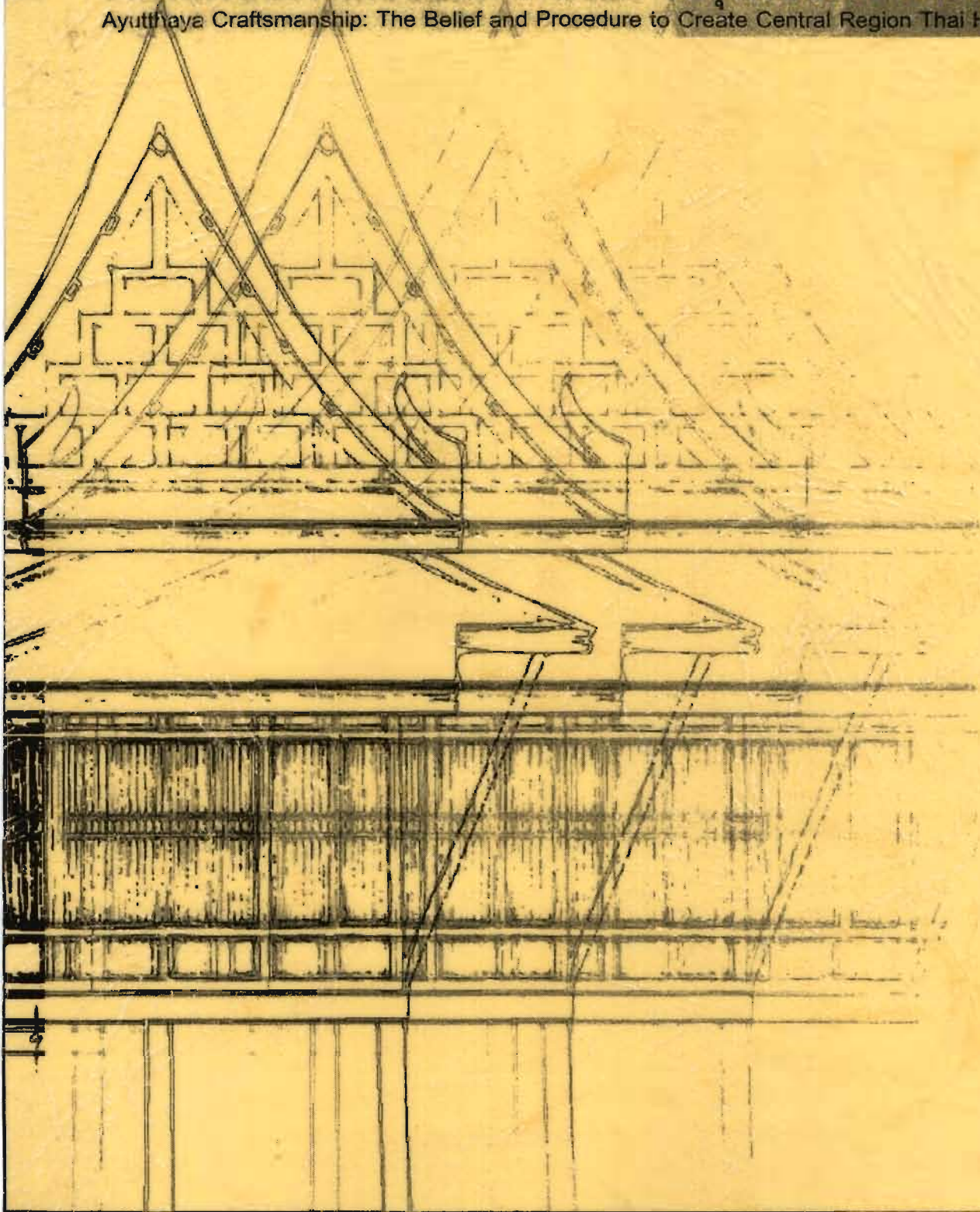

ร าย งาน ภา ร วิ จั ย

ช ำ ง พื น ธิ น อ ยุ ธ ย า :

ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุงเรือนไทยภาคกลาง
Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

คณะผู้วิจัย: อภินันท์ พงศ์เมธากุล + เชษฐา พลายชุม + นรินทร์ ทองอรุณ

โครงการวิจัยด้วยทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๔

รายงานการวิจัย

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา:

ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรงเรือนไทยภาคกลาง

Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

คำนำ

ภูมิปัญญาพื้นถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งแฝงอยู่ในวิถีชีวิตของ "ช่างพื้นถิ่น" เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญ และสนใจที่จะค้นหา และรวบรวมเป็นองค์ความรู้อันทรงคุณค่า เพื่อเป็นการบุกเบิกงานวิจัยอันเกี่ยวเนื่องกับช่างพื้นถิ่น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยเบื้องต้นซึ่งเกี่ยวกับ ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุงเรือนไทยภาคกลาง (Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House) โดยมุ่งเน้นการศึกษาวิจัยไปยังช่างพื้นถิ่นอยุธยาเป็นโครงการนำร่อง หลังจากผู้วิจัยได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรมตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2544 ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสลงมือทำวิจัยในเรื่องดังกล่าว โดยผลการวิจัยได้ปรากฏอยู่ในรายงานการวิจัยฉบับนี้ ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จุดประกายให้กับนักวิจัยท่านอื่นๆ เกิดความสนใจและสร้างโอกาสเพื่อร่วมสืบค้น รวบรวม เรียบเรียง ภูมิปัญญาพื้นถิ่นของชนชาวไทย เพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลังสืบไป

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2545

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุ้งเรือไทยภาคกลาง

บทคัดย่อ

งานของช่างพื้นถิ่นซึ่งมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไปในแต่ละท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ช่างพื้นถิ่นในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีจินตนาการในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม-ไทยพื้นถิ่นนั้นๆ เพื่อเป็นการริเริ่มในการวิจัยเกี่ยวกับช่างพื้นถิ่น คณะผู้วิจัยจึงเริ่มต้นงานวิจัยในเรื่อง “ช่างพื้นถิ่นอยุธยา” เป็นโครงการนำร่อง ซึ่งเป็นการวิจัยช่างพื้นถิ่นอยุธยาว่าด้วยการปรุ้งเรือไทยภาคกลาง โดยมุ่งศึกษาภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาในประเด็นต่างๆ เป็นที่เชื่อได้ว่างานวิจัยในครั้งนี้สามารถทำให้ทราบถึงภูมิปัญญาเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ซึ่งสะท้อนออกมาผ่านงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีการคิดค้นวิธีการและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ฝังลึก อันเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวอยุธยา

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดให้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประจักษ์ ประกอบด้วยการค้นหาคว้าข้อมูลทางด้านเอกสารที่เชื่อถือได้ โดยศึกษาในลักษณะของการค้นหาข้อเท็จจริง กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยเป็นกลุ่มช่างพื้นถิ่นอยุธยา โดยคำนึงถึงการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรม ว่าด้วยเรื่องการปรุ้งเรือไทยพื้นถิ่นอยุธยาเป็นหลัก การเก็บข้อมูลของงานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ 1) การเก็บข้อมูลทางด้านเอกสาร และ 2) การสำรวจลักษณะกายภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนาบนพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดให้มีการคำนึงถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยุธยาเป็นหลัก เนื้อหาของการวิจัยครอบคลุมประเด็นที่สนใจ 7 ประเด็น ได้แก่

- 1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- 2) แนวความคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- 3) หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- 4) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- 5) มุมมองเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- 6) เอกลักษณะและสัญลักษณ์เฉพาะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- 7) รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาเกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดวิชาความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบจนสามารถสร้างสรรคงานอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และเป็นที่ยอมรับในหมู่ช่างด้วยกัน แนวคิดพื้นฐานยึดมั่นอยู่กับความเชื่อต่างๆ อันเกี่ยวเนื่อง หลักการทำงานมีความสัมพันธ์กับแนวคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา วิธีการปฏิบัติวิชาชีพจะเป็นการรวมกลุ่มกันอยู่ในโรงงานรับปรุ้งเรือไทยในเขตอำเภอบางปะหัน โดยมีนายช่างใหญ่คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน ช่างที่อยู่ในโรงงานก็จะทำงานเฉพาะส่วน เอกลักษณะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ บันลม ซึ่งมีลักษณะแหลมเพรียว ถึงแม้ว่ารูปแบบเดิมไม่ได้เป็นเหมือนที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้ การเคารพครูบาอาจารย์เป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน รูปแบบเรือไทยพื้นถิ่นอยุธยาหลักๆ 3 รูปแบบ ได้แก่ ทรงหน้าพรหม ทรงหน้านาง และทรงมะลิลา ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ จะมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฝีมือของช่างแต่ละคนที่มีความชำนาญที่แตกต่างกันไป

Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

ABSTRACT

Vernacular architecture is closely related to regional lifestyle and culture of people in Thailand. It is created from inspiration and imagination of Thai craftsmen and deserved an extensive academic study. Therefore a research focuses on style and construction processes of this heritage creation especially Thai traditional house in central region Thailand is proposed and conducted.

Heritage architectural style and craftsmanship in Ayutthaya is the first in a research series on various aspects of Thai vernacular architecture. The objective of this research is to explore special characteristics of Ayutthaya vernacular architecture that become the pride of the people through design and construction processes.

Research has been carried out using Empirical research which is composed of two main acts, document research and field survey. Subsequent analysis covers 7 areas to defy Ayutthaya style and craftsmanship as follow:

- 1) Traditional knowledge of vernacular architecture in Ayutthaya
- 2) Fundamental design concept of vernacular architects
- 3) Working system in vernacular architecture
- 4) Architectural practice in vernacular architecture
- 5) Perception of vernacular architects
- 6) Unique characteristics and symbolism of vernacular architecture
- 7) Styles of vernacular architecture

The research team found that traditional knowledge in design and construction of vernacular architecture has been accumulated and passed through generations in both systematic and non-systematic ways. In terms of fundamental design concept, it is closely associated to local beliefs. Working system is designed to meet basic requirements of the work. Tasks are distributed to departments of special skills in workshops led by senior craftsmen which are abundant in Bang Pa-Han district. Unique characteristics of Ayutthaya vernacular architecture is pointed fascia that has been developed to present style quite different from the original. Paying respect to the bygone masters still exist. There are 3 designs of traditional house: Nah Phrom, Nah Nang and Malila that share most of building components but unique in its shape and form according to individual craftsman.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยการสนับสนุน การให้ความร่วมมือ และกำลังใจอันดีจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งคณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ด้วย นับตั้งแต่ เจ้าหน้าที่ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อและการประสานงานเป็นอย่างดี จนทำให้คณะผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ช่างพื้นถิ่นอยุธยาทุกท่านที่ให้ความกรุณาและให้ร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย นายตึก แสนบุญ นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ช่วยงานวิจัยทางด้านข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ภาคสนาม อาจารย์จรูญ เรข รุจนเวช อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ให้คำปรึกษาและเสนอแนะในด้านการใช้ภาษาไทยอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย อาจารย์อาชัญญ์ บุญญานันต์ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ให้คำปรึกษาและเสนอแนะในด้านการใช้ภาษาอังกฤษอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ให้หลักการทำวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถนำหลักวิชามาปฏิบัติในงานวิจัยชิ้นนี้ได้เป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์อมรา พงศาพิชญ์ ประธานอนุกรรมการวัฒนธรรมภาคกลาง ที่ได้ให้ความกรุณาพิจารณาและตรวจรับผลงานวิจัยชิ้นนี้ ตลอดจนขอขอบพระคุณผู้ที่ให้การสนับสนุน ให้ความร่วมมือ และให้กำลังใจ ทุกท่านที่มีได้เอ่ยนามในโอกาสนี้

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
ABSTRACT.....	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	บทที่ 1 หน้า 1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย.....	บทที่ 1 หน้า 1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	บทที่ 1 หน้า 2
1.3 ระเบียบวิธีวิจัย	บทที่ 1 หน้า 2
1.4 ขอบเขตการวิจัย	บทที่ 1 หน้า 3
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	บทที่ 1 หน้า 3
1.6 สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล	บทที่ 1 หน้า 4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	บทที่ 1 หน้า 4
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	บทที่ 1 หน้า 5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	บทที่ 2 หน้า 1
2.1 เรื่องเกี่ยวเนื่องกับช่างพื้นถิ่น	บทที่ 2 หน้า 1
2.2 สรุปประเด็นอันเกี่ยวเนื่องกับช่างพื้นถิ่น.....	บทที่ 2 หน้า 8
1) ด้านการถ่ายทอด.....	บทที่ 2 หน้า 8
2) ด้านการปฏิบัติ	บทที่ 2 หน้า 8
3) ด้านการสร้างสรรค์	บทที่ 2 หน้า 8
4) ด้านการออกแบบ	บทที่ 2 หน้า 8
5) ด้านความงาม	บทที่ 2 หน้า 9
6) ด้านความเชื่อ.....	บทที่ 2 หน้า 9
7) ด้านค่านิยม.....	บทที่ 2 หน้า 10
8) ด้านคุณค่า.....	บทที่ 2 หน้า 10
9) ด้านคุณลักษณะ.....	บทที่ 2 หน้า 10
10) ด้านองค์ประกอบ	บทที่ 2 หน้า 10
11) ด้านพฤติกรรม.....	บทที่ 2 หน้า 10
12) ด้านรูปทรง.....	บทที่ 2 หน้า 11
13) ด้านวัสดุและโครงสร้าง	บทที่ 2 หน้า 11
14) ด้านวิธีการก่อสร้าง	บทที่ 2 หน้า 11
15) ด้านสภาพสังคม.....	บทที่ 2 หน้า 11
16) ด้านเอกลักษณ์.....	บทที่ 2 หน้า 11

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3	ช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 1
3.1	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายปรีชา ปัทมเศรษฐ์.....	บทที่ 3	หน้า 2
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 2
	2) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 3
	3) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3	หน้า 3
3.2	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายสมจิตต์ สุขมะโน นายเกียรติศักดิ์ สังข์มงคล และ นายโก๊ะ พงศ์พิพัฒน์.....	บทที่ 3	หน้า 6
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 6
	2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3	หน้า 6
	3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 7
	4) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 8
3.3	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายวิรัช ศรีขำ.....	บทที่ 3	หน้า 10
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 10
	2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3	หน้า 10
	3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 10
	4) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 11
3.4	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายธีระ ไบบัว.....	บทที่ 3	หน้า 12
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 12
	2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3	หน้า 13
	3) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 13
3.5	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นางสาววย สุขรวายเจริญ.....	บทที่ 3	หน้า 14
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 14
	2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3	หน้า 14
	3) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 15
3.6	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายจำเนียร ทรัพย์เอนก.....	บทที่ 3	หน้า 16
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 16
	2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3	หน้า 16
	3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 16
	4) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 17
3.7	สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายเต๋อ สติตย์มัน	บทที่ 3	หน้า 18
	1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3	หน้า 18

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3 หน้า 18
3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 18
3.8 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายเทพ ประทีปทอง.....	บทที่ 3 หน้า 19
1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 19
2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 3 หน้า 19
3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 20
4) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 20
3.9 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 21
1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 21
2) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 24
3) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 3 หน้า 27
บทที่ 4 การวิเคราะห์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 4 หน้า 1
4.1 การสืบสานงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา.....	บทที่ 4 หน้า 1
1) การถ่ายทอดวิชาความรู้.....	บทที่ 4 หน้า 1
2) ความเชื่ออันเกี่ยวกับการปรุงเรือไทยอยุธยา	บทที่ 4 หน้า 2
4.2 รูปแบบการดำเนินกิจการทางด้านการปรุงเรือไทย.....	บทที่ 4 หน้า 3
4.3 ขั้นตอนการปฏิบัติวิชาชีพ	บทที่ 4 หน้า 3
1) กรรมวิธีการปรุงเรือไทย	บทที่ 4 หน้า 3
2) ขั้นตอนการก่อสร้างเรือไทย.....	บทที่ 4 หน้า 3
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	บทที่ 5 หน้า 1
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	บทที่ 5 หน้า 1
1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 1
2) แนวคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 1
3) หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 1
4) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 2
5) มุมมองบางประการของช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 2
6) เอกลักษณะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 2
7) รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือไทยพื้นถิ่นอยุธยา	บทที่ 5 หน้า 2
5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	บทที่ 5 หน้า 3

บรรณานุกรม

คณะผู้วิจัย

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา:
ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุ้งเรือนไทยภาคกลาง
Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาของการวิจัย

กระบวนการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสายสกุลช่าง ได้แก่ "ช่างราชสำนัก" (ช่างหลวง) และ "ช่างพื้นถิ่น" (ช่างราษฎร์) ซึ่งแบบแผนของงานสายสกุลช่างจะมีลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ของผลงานที่สร้างสรรค์ออกมา โดยเฉพาะงานของช่างพื้นถิ่นซึ่งมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไปในแต่ละท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ช่างพื้นถิ่นในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีจินตนาการในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นนั้น ๆ จนกระทั่งมีชื่อเรียกเฉพาะกลุ่ม เช่น ช่างสุโขทัย ช่างเพชรบุรี ช่างราชบุรี ช่างอยุธยา ฯลฯ

เพื่อเป็นการริเริ่มในการวิจัยเกี่ยวกับช่างพื้นถิ่น คณะผู้วิจัยจึงเริ่มต้นงานวิจัยในเรื่อง "ช่างพื้นถิ่นอยุธยา" เป็นโครงการนำร่อง หากผลการวิจัยประสบความสำเร็จก็สามารถอาศัยแนวทางในการวิจัยชิ้นนี้เป็นบรรทัดฐานในการวิจัยเกี่ยวกับช่างพื้นถิ่นอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยช่างพื้นถิ่นอยุธยาว่าด้วยการปรุ้งเรือนไทยภาคกลาง โดยมุ่งศึกษาภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ แนวความคิด หลักการของงานช่าง วิธีการปฏิบัติวิชาชีพ มุมมองเฉพาะของช่าง การสร้างเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ของช่างพื้นถิ่น และรูปแบบสถาปัตยกรรม เป็นที่เชื่อได้ว่างานวิจัยในครั้งนี้สามารถทำให้ทราบถึงภูมิปัญญาเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ซึ่งสะท้อนออกมาผ่านงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีการคิดค้นวิธีการและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ฝังลึก อันเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวอยุธยา

ผลการวิจัยในครั้งนี้ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสำนึกในศักดิ์ศรีของชาวอยุธยาและชนชาวไทยให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสืบสาน หรือ พัฒนาระบบการทางด้านปรุ้งเรือนไทยให้เกิดคุณค่ามากยิ่งขึ้น และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา อันเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคกลาง โดยเน้นเฉพาะเรื่องเรือนไทยพื้นถิ่นตามลักษณะหรือสัญลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 1.2.2 เพื่อศึกษาแนวความคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคกลาง อันเกี่ยวเนื่องกับการปฏิสังขรณ์เรือนไทยพื้นถิ่นตามลักษณะหรือสัญลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 1.2.3 เพื่อศึกษาหลักการของงานช่างพื้นถิ่นที่เกิดจากผลการศึกษาแนวความคิดพื้นฐานในเบื้องต้นของกระบวนการสร้างสรรค์
- 1.2.4 เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวิชาชีพด้วยหลักการของช่างพื้นถิ่นตามลำดับขั้นตอนของกระบวนการสร้างสรรค์
- 1.2.5 เพื่อศึกษามุมมองหรือแง่มุมบางประการของช่างพื้นถิ่นอยุธยา อันเกี่ยวเนื่องกับงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น
- 1.2.6 เพื่อศึกษาเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา อันส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย
- 1.2.7 เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น อันมีลักษณะเฉพาะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

- 1.3.1 แบบแผนของงานวิจัยในครั้งนี้กำหนดให้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical research) ประกอบด้วยการค้นคว้าข้อมูลทางด้านเอกสารที่เชื่อถือได้ (documentary research) โดยศึกษาทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิในลักษณะของการค้นหาข้อเท็จจริง (fact finding) เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไปในอนาคต
- 1.3.2 กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยเป็นกลุ่มช่างพื้นถิ่นอยุธยา โดยคำนึงถึงการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรม ว่าด้วยเรื่องการปฏิสังขรณ์เรือนไทยพื้นถิ่น อันมีเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาเป็นหลัก
- 1.3.3 วิธีการเก็บข้อมูลของงานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ 1) การเก็บข้อมูลทางด้านเอกสาร (documentary research) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร บทความ ตำรา งานวิจัย ฯลฯ ที่เชื่อถือได้ และสามารถอ้างอิงเพื่อการสืบค้นได้ 2) การสำรวจลักษณะกายภาพ (physical research) เป็นการสำรวจเพื่อหาข้อเท็จจริงทางภาคสนามด้วยวิธี

การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และการวาดภาพ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ

- 1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเชิงพรรณนาบนพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทุกด้านเป็นฐานในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ เพื่อทำการสรุปผลการวิจัยและเสนอแนะความคิดเห็นของคณะผู้วิจัย

1.4 ขอบเขตการวิจัย

- 1.4.1 ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นภาคกลางของช่างพื้นถิ่นอยุธยาเกี่ยวกับกรรมวิธีการปรุงเรือนไทย เฉพาะในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 1.4.2 กำหนดให้มีการคำนึงถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยุธยาเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงคุณลักษณะเฉพาะของช่าง ซึ่งอาจจะมิได้เป็นช่างพื้นถิ่นอยุธยาโดยตรง
- 1.4.3 มุมมองเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยาเกี่ยวกับการปรุงเรือนไทยพื้นถิ่นอยุธยา ให้ถือว่าเป็นเพียงความคิดเห็นส่วนบุคคลที่สามารถมีความคิดเห็นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันได้ โดยคณะผู้วิจัยจะไม่ยึดถือเป็นสาระสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อให้เห็นภาพรวมที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ
- 1.4.4 เนื้อหาของการวิจัยครอบคลุมประเด็นที่สนใจ 7 ประเด็น ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา 2) แนวความคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา 3) หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา 4) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยา 5) มุมมองเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา 6) เอกลักษณ์และสัญลักษณ์เฉพาะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา 7) รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

- 1.5.1 ศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสาร (documentary research) โดยการค้นหาข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้ และสามารถอ้างอิงแหล่งที่มาเพื่อการสืบค้นได้ เช่น เอกสารประกอบการบรรยาย เอกสารการประชุมทางวิชาการ ตำรา บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญสำหรับการวิเคราะห์ในส่วนต่าง ๆ
- 1.5.2 สัมภาษณ์ลักษณะกายภาพภาคสนาม (physical research) โดยการเดินทางไปสำรวจแหล่งทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา เพื่อสัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้างต้น

- 1.5.3 วิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) โดยการหาจุดร่วมของข้อมูลทางด้านเอกสารกับข้อมูลทางด้านลักษณะกายภาพเพื่อให้เห็นภาพรวมที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบในลักษณะองค์รวม
- 1.5.4 สรุปผลและข้อเสนอแนะ (conclusion and suggestion) โดยการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปตรวจสอบว่าตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่อย่างไร พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้สำหรับผู้วิจัยที่สนใจต่อไปในอนาคต
- 1.5.5 เรียบเรียงผลงานการวิจัยโดยการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ตามมาตรฐานการทำรายงานผลการวิจัย และจัดส่งให้กับส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

1.6 สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

- 1.6.1 ข้อมูลทางด้านเอกสาร รวบรวมจากการสืบค้นข้อมูลจากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ หอสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตลอดจนแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้
- 1.6.2 ข้อมูลทางด้านกายภาพ ดำเนินการสำรวจลักษณะกายภาพของแหล่งทำงานของช่างพื้นถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตลอดจนทำการสำรวจรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สามารถพบเห็นได้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 ทราบถึงภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาอันเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยว่าด้วยเรื่องการปูนเรือไทยพื้นถิ่นตามลักษณะและสัญลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 1.7.2 ทราบถึงแนวความคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่น ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทย อันเกี่ยวเนื่องกับการปูนเรือไทยพื้นถิ่นอยุธยา
- 1.7.3 ทราบถึงหลักการในการสร้างสรรค์งานช่างพื้นถิ่นที่เกิดจากการกำหนดแนวความคิดพื้นฐานในเบื้องต้น
- 1.7.4 ทราบถึงการปฏิบัติวิชาชีพด้วยหลักการของช่างพื้นถิ่นตามลำดับขั้นตอน
- 1.7.5 ทราบถึงมุมมองหรือแง่มุมบางประการของช่างพื้นถิ่นอันเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น
- 1.7.6 ทราบถึงเอกลักษณ์และสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาอันส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย
- 1.7.7 ทราบถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอันมีลักษณะเฉพาะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่องานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จตามขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัยตามที่ระบุข้างต้น สามารถนำรายงานผลการวิจัยไปพัฒนาให้เป็นสื่อการเรียนการสอน หรือ เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เผยแพร่ให้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนที่สนใจ ได้รับรู้และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย อันเป็นการจรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้วิวัฒนาการพัฒนาต่อไป

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุ้งเรือนไทยภาคกลาง

Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เรื่องเกี่ยวเนื่องกับช่างพื้นถิ่น

การศึกษาที่มุ่งประเด็นไปยัง “ช่างพื้นถิ่น” โดยตรง ผู้วิจัยยังไม่พบเอกสารหรืองานวิจัยใดๆ ที่เน้นเฉพาะเรื่อง ดังนั้น ในส่วนของข้อมูลทางด้านแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้จึงอาศัยข้อมูลใกล้เคียงที่เกี่ยวข้อง ดึงมีนักวิชาการหลายท่านได้รวบรวมและเรียบเรียงเป็นเอกสาร โดยผู้วิจัยได้รวบรวมประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

วิวัฒน์ เตมีพันธ์ ได้กล่าวถึงคุณค่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไว้ดังนี้¹

....การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นเพราะว่า เมื่อศึกษาแล้วย่อมทราบว่าคุณค่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นได้ให้บทเรียนและความรู้แก่ผู้ที่ศึกษาค้นคว้าได้เข้าใจถึงสภาพของสังคมชัดเจนขึ้น เพราะรูปทรงของอาคารสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชน (Popular culture) ที่แฝงอยู่ในรูปทรงและแผนผังของอาคาร ทั้งยังถือว่าเป็นการสร้างสรรคที่สำคัญและยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งของมนุษยชาติ²

การศึกษาเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในแต่ละภูมิภาคนั้นย่อมทราบถึงกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่พักอาศัยอยู่ในอาคาร เนื่องด้วยว่าบ้านเรือนพักอาศัยนั้นเป็นศูนย์รวมของชีวิตในทุกสังคม³

รูปทรงของเรือนพักอาศัยของชาวบ้านนั้นส่วนใหญ่มักมีรูปร่าง ขนาด วัสดุ และระเบียบวิธีการก่อสร้างเหมือนกันในแต่ละท้องถิ่น เพราะไม่ได้เป็นงานที่ออกแบบมีลักษณะเฉพาะตัวของสถาปนิก หากแต่เป็นงานออกแบบที่เป็นลักษณะรวมของสังคม ที่เรียกว่า “Communal architecture” ซึ่ง Pietro Belluschi สถาปนิกที่มีชื่อเสียงในยุคปัจจุบันได้ให้จำกัดความของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนี้ว่าเป็นงานศิลปะที่ไม่ใช่ผลผลิตของคนทีชาญฉลาด หรือผู้ชำนาญเพียงสองสามคน แต่หากว่าเป็นงานคิดค้นและสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามธรรมชาติและกิจกรรมที่ต่อเนื่องของประชาชนทั้งหมดในสังคมแต่ละสังคม เพราะอาศัยประสบการณ์และความชำนาญของกลุ่มชนทั้งหมดของสังคมสร้างสรรค์

สถาปัตยกรรมขึ้นมา และถ่ายทอดต่อสมาชิกของสังคมรุ่นหลังๆ ซึ่งเปรียบดังการมอบมรดกทางวัฒนธรรมการก่อสร้างของแต่ละสังคม นับเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงถึงศักยภาพทางวัฒนธรรมและสุนทรีย์ของแต่ละสังคมแต่ละกลุ่ม⁴

แฟรงค์ ลอยด์ ไรท์ สถาปนิกผู้บุกเบิกสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ขึ้นแนวหน้าก็ยังชื่นชมในคุณค่าและความงามของอาคารพื้นถิ่นในชนบท โดยเฉพาะความงามของช่างชาวในแถบมลรัฐ Wisconsin และได้กล่าวถึงความงามของอาคารบ้านเรือนในชนบทของชาวนาที่สร้างด้วยไม้⁵ เขาได้กล่าวว่า “อาคารพักอาศัยของชาวบ้านนั้นเกิดขึ้นจากการสนองตอบที่ตรงไปตรงมากับความต้องการที่แท้จริง และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมก็เพราะชาวบ้านใช้สำนึกที่แท้จริงของเขาออกแบบอาคารให้เหมาะสมกับความต้องการอาคารของชาวบ้านเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกับการเกิดขึ้นของคติชาวบ้าน (folklore) หรือ เพลงพื้นบ้าน (folk song) นั้นเอง⁶

วิโรฒ ศรีสุโร ได้กล่าวถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไว้ดังนี้⁷

คำว่า “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” นั้น ย่อมหมายความว่าถึง สถาปัตยกรรมที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่มีได้อยู่ในเมืองหลวง ส่วนใหญ่จะอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ อันเป็นชนบทห่างไกลจากความเจริญทางวัฒนธรรม ดังเช่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคอีสานอันกว้างใหญ่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทางภาคใต้ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของทางภาคเหนือ เป็นต้น อิทธิพลต่างๆ ที่หล่อหลอมให้ช่างหรือสถาปนิกพื้นบ้านแต่ละภูมิภาคเหล่านั้นได้สร้างสรรค์ผลงานออกมา ย่อมมีข้อผิดแผกแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งพอจำแนกถึงอิทธิพลเหล่านั้นได้ดังนี้ คือ อิทธิพลทางสภาพภูมิประเทศ อิทธิพลทางเผ่าชน อิทธิพลทางความเชื่อและศาสนา อิทธิพลทางสภาพเศรษฐกิจ อิทธิพลทางวัสดุและอุปกรณ์การก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม เมื่อเราได้วิเคราะห์ลงไปสู่ปฐมเหตุของผลงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของแต่ละภูมิภาคเหล่านั้นแล้ว จะเห็นความสำคัญที่เป็นจุดเด่นอยู่ร่วมกันประการหนึ่งก็คือ การสร้างที่มุ่งเน้นให้มีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม ซึ่งเป็นอุดมคติโดยทั่วไปของงานศิลปะพื้นบ้านทุกแขนง อาทิ งานปั้น ทอหล่อ ถัก จักสานต่างๆ เป็นต้น ในทางสถาปัตยกรรมก็เช่นเดียวกัน การมุ่งเน้นเอาประโยชน์ใช้สอย (function) มาเป็นหลักสำคัญก่อนความงามนั้น จึงก่อให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกัน ถึงแม้ว่าภูมิภาคจะอยู่ห่างไกลกันก็ตาม.... ..สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยอาคารมากกว่าส่วนอื่น จึงมีโอกาที่จะไปพ้องกันโดยบังเอิญเป็นการแสดงออกในแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมตามชนบทหรือหัวเมืองรอบนอก ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ประจำถิ่นไปโดยไม่รู้ตัว.... ..เป็นที่ยอมรับว่าคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สำคัญยิ่งนั้น

ย่อมเกิดขึ้นจากความจริงใจของช่างสถาปนิก ผสมผสานเข้ากับภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่อดีต จากปู่มาสู่พ่อ จากพ่อไปสู่หลาน โดยมีได้เข้าเล่าเรียนจากสถาบันการศึกษาใดเลย การสังเกตทางเชิงช่างย่อมมีคุณค่าเท่ากับการศึกษา การลงมือปฏิบัติย่อมดีกว่าเรียนเพียงทฤษฎี ดังนั้นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภูมิภาคต่างๆ จึงสามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ของภาคนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี....

....คุณค่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในด้านเรือนพักอาศัยนั้น ก็มีนัยเดียวกันกับศาสนา-ศาสดา ดังกล่าวแล้วคือ เน้นรูปทรงขึ้นมาตามประโยชน์ของการใช้สอย นิยมยกใต้ถุนสูง เพราะเป็นสังคมเกษตรกรรม เมื่อหมดหน้างานก็สามารถมีพื้นที่ใต้ถุนใช้ทำงานหัตถกรรม เช่น ทอผ้าและจักสาน เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ใช้เป็นคอกสัตว์ เช่น วัว ควาย เพื่อจะได้ดูแลใกล้ชิด เพื่อความปลอดภัยในยามค่ำคืน ในส่วนของโครงสร้างและวัสดุก็มักตรงกัน คือใช้ไม้ซึ่งหาได้ง่ายในสมัยนั้น มุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด (กระเบื้องไม้) หรือไม้ที่ใช้ดินขอ (กระเบื้องดินเผา) ซึ่งเป็นวัสดุที่ชาวบ้านสามารถจัดทำขึ้นมาใช้ได้เอง....

....สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ได้ยกมาเป็นอุทาหรณ์พอสังเขปเหล่านั้น น่าจะก่อให้เกิดจิตสำนึกต่อสถาปนิก และนักออกแบบชาวไทยที่สนใจแสวงหาเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมได้เข้าไปศึกษาค้นคว้าให้ลุ่มลึกลงไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะนับวันจะสูญหายโดยการรื้อถอน เพราะค่านิยมสังคมไทยได้เปลี่ยนไป การจะมองอนาคตให้รุ่งเรืองโชติช่วงชัชวาลได้นั้นก็ต้องทำปัจจุบันให้ดีเสียก่อน โดยอย่าทอดทิ้งอดีตที่ผ่านมาไป เพราะอดีตคือภาพลักษณ์ที่สะท้อนถึงข้อผิดพลาดและส่วนดีงามที่เราพึงนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้รับใช้ปัจจุบันได้อย่างถูกต้องและสง่างาม

ปิยลดา เทวกุล ได้กล่าวถึงเรื่องเรือนไทยไว้ดังนี้⁸

....5 คุณลักษณะ หรือ 5 ถ้อยร้อยกรองแห่งเรือนไทยนั่นคือ 1. อุปมาแห่งต้นไม้ 2. ทิศทางแนวตั้ง และความเป็นลำดับขั้น 3. ลักษณะโอบล้อม จังหวะจะโคน ดึงดูด และลึกลับเร้าใจ 4. ลักษณะอ่อนช้อยอ่อนน้อม อ่อนหวาน และ 5. ความขลัง รากเหง้า และบทกวีแห่งความทรงจำ

จะว่าไปลักษณะของความงามและที่ว่างนั้นก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแทบจะแยกไม่ออก โดยเฉพาะเมื่อมองดู จะเห็นได้ว่าลักษณะต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์สอดประสานกันอยู่อย่างใกล้ชิด แต่จาก 5 ถ้อยลักษณะข้างต้น ทิศทางแนวตั้ง และความเป็นลำดับขั้น และลักษณะโอบล้อม จังหวะจะโคน ดึงดูดและลึกลับเร้าใจ นั้นดูจะค่อนข้างไปทางลักษณะของที่ว่าง ในขณะที่ลักษณะอ่อนช้อยอ่อนหวานและความขลัง รากเหง้า นั้นจัดได้ว่าเป็นคุณลักษณะทางความงาม....

....ลักษณะอ่อนช้อย อ่อนหวานนั้นปรากฏชัดในความรู้สึกเมื่อได้สัมผัสสเรือนไทยด้วยเส้นสายอ่อนโค้งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นต้นเสาขอบริเวณเนียนกลมกลิ้ง ส่วนโค้งของป้านลม เส้นสายตัวคองตัวหงา และความละเอียดอ่อนของฝีมือเข้าไม้ชิ้นเล็กชิ้นน้อยเป็นฝาปะกน และลวดลายหลากหลายของหย่องหน้าต่างลั่นแล้วแต่สื่อความถึงลักษณะอ่อนช้อย อ่อนหวานในรูปทรงของเรือน....

....ลักษณะเส้นสายและสัมผัสในความอ่อนช้อย อ่อนน้อม อ่อนหวานนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะค่อนข้างสตรีเพศ (เป็นลักษณะในเชิงจิตตคติอันเกี่ยวเนื่องอยู่กับเพศหญิง) ไม่ว่าจะความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงนี้จะเป็นด้วยอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ผลต่อทัศนคติหรือการตีความของผู้เขียนหรือไม่ก็ตาม สิ่งที่สำคัญกว่าในที่นี้ก็คือ ความจริงที่ว่า ร่องรอยแห่งลักษณะสตรีเพศ รวมทั้งความอ่อนช้อยอ่อนหวาน ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดในวัฒนธรรมของไทย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งของชาวไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา) ไม่ว่าจะป็นในเรื่องของทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ ศิลปหัตถกรรมต่างๆ หรือวิถีทางสังคม....

....อย่างไรถึงเรียกว่าดูขลัง ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเรื่องของบรรยากาศและวัสดุที่ดูไม่ใหม่ ผิดไม้ที่มีร่องรอยของการผุกร่อนไปตามกาลเวลา สัมผัสของแดด ฝน และการใช้งานบ้านเรือน ที่ผ่านรอยมือ ผ่านแดด ผ่านฝน เหมือนประทับมิติของกาลเวลา ความทรงจำและร่องรอยชีวิต ร่องรอยของ "คน" ลงในบ้าน เรือนไทยเก่าๆ หลายเรือนให้ความรู้สึกเช่นนั้น เรียบ แต่กระตุ้นจินตนาการ ปลุกจิตให้บรรเจิดไปด้วยระลึกแห่งอดีตกาล ผิดกับ "ที่อยู่อาศัย" หลายๆ ที่ที่ได้พานพบในปัจจุบันที่สนองประโยชน์ได้ครบครัน แต่ขาดมิติทางจินตนาการ ขาดเสน่ห์แห่งกาล ชาติมนต์ขลัง....

....ทิศทางตั้งในเรือนไทยปรากฏอยู่ในองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเส้นสายของป้านลมหลังคาที่พุ่งสูงสู่ฟ้า ชายตัวหงาที่กระดกขึ้น เส้นของเสากลมขอบริเวณส่งสายตาสู่เบื้องบน สัดส่วนลวดลายของฝาปะกน หรือแม้แต่สัดส่วนของช่องหน้าต่างอย่างที่ทับขวัญ....

....อีกลักษณะหนึ่งของที่ว่างในเรือนไทย คือ ดึงดูตลึกลับเร้าใจ ลักษณะเหล่านี้ล้วนสื่อถึงทิศทางเคลื่อนที่สู่ภายใน ลักษณะดึงดูตนั้นเป็นเรื่องของขอบเขตที่ว่าง เช่น ผังตัวเรือนที่มีคอร์คกลางและระเบียงและช่องเปิดต่างๆ ที่เป็นการลดรูป (นูน) เข้าไป ซึ่งมิผลให้ space คล้ายจะเคลื่อนตัวในทิศทางที่พุ่งเข้าสู่ภายในเรือน ส่วนความลึกลับเร้าใจนั้นเป็นเรื่องของบรรยากาศโดยรวม ซึ่งมีอิทธิพลของเส้นสายแสงเงาเข้ามาเกี่ยวข้อง....

วงศ์จักร ชัตรกุล ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงเรือนไทยภาคกลางไว้ดังนี้⁹

....เรือนไทยภาคกลาง หมายถึง เรือนที่ปลูกสร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง ลักษณะสร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ หลังคาทรงสูง ฝาเรือนลักษณะเป็นฝาไม้ปะกนหรือฝาลูกฟัก ยกถอดประกอบกันได้ ชั้นเดียวได้ถุนสูง นิยมปลูกสร้างกันในภาคกลางโดยทั่วไป และนิยมปลูกกันริมแม่น้ำลำคลอง เพราะเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก....

....เรือนเครื่องไม้จริง เรียกสามัญว่า เรือนเครื่องสับ....

....ตัวเรือนใหญ่ หรือเรียกอีกอย่างว่า "เรือนประธาน" มีลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดยาว 3 ช่วงเสาบ้าง 5 ช่วงเสาบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เป็นเจ้าของเรือน กันฝารอบ ด้านหนึ่งออกไปสู่ระเบียงเรือนซึ่งมีทั้งที่ต่อพื้นลดต่ำลงไปกว่า และพื้นระดับเดียวกันกับพื้นในเรือนประธาน พื้นระเบียงแล่นยาวตลอดด้านข้างเรือนประธาน พื้นส่วนหนึ่งของระเบียงจะกันเป็นครัวไฟ กันฝารุมระเบียงและข้างหน้าระเบียงไว้ครึ่งหนึ่ง ต่อจากหน้าระเบียงออกมาทำเป็นพื้นลดต่ำลงแล่นไปตามยาว เรียกว่าชาน หัวชานด้านใดด้านหนึ่งทำบันไดทอดไว้สำหรับขึ้นหรือลงเรือนประธาน ทำหลังคาคลุมทรงจั่ว ด้านหนึ่งต่อหลังคาลาดลงปกคลุมระเบียง เรียก พาไล ส่วนชานเปิดโล่งโถง ไม่นิยมทำหลังคาคลุม พื้นเรือน....

....สิ่งใดๆ ในการช่างนั้น พวกช่างเรียกไม่เหมือนกันก็มี เพราะชื่อสิ่งเหล่านั้น พวกช่างเรียกเอาเองตามชอบใจ สุดแต่พูดเข้าใจกันได้ เป็นได้กัน ภาษาช่างนี้ ต่างครูต่างถิ่น มักจะเรียกไม่เหมือนกัน และมักจะไม่มีความเห็นไม่สู้จะตรงกัน สิ่งเดียวกันอาจเรียกไปคนละอย่างก็ได้ จะว่าใครถูก ใครผิดย่อมไม่สมควร เพราะเป็นความเคยชิน....

....การปลูกเรือนจะไม่นิยมปลูกเรือนแบบขวางตะวัน (หันด้านข้างของเรือนไปทางทิศตะวันออก หรือตะวันตกไม่ติดด้วยเหตุผลที่แดดไม่แยงตา และได้รับความร้อนมาก โดยเฉพาะแดดช่วงตอนบ่ายไม่สะดวกในการใช้รับแขก เชื่อกันตามคติว่า ทิศตะวันตกเป็นทิศไม่ดี เป็นทิศที่พระอาทิตย์ตกหรือลับไปแล้ว เป็นทิศของคนตายซึ่งนิยมวางศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ ดังนั้นจึงควรปลูกเรือนตามตะวัน (เหนือ/ใต้) หรือเฉียงตะวัน การวางแนวเรือนให้ขนานกันกับแนวทิศตะวันออก/ตะวันตก (ขวางลมใต้) ในช่วงฤดูร้อนระหว่างเดือนมีนาคม เมษายน และเดือนพฤษภาคม เอาด้านยาวรับลมใต้ ลมจะพัดผ่านหน้าต่างห้องและช่องดินเผา เป็นการระบายลม....

....หลังคาทรงสูงช่วยลดความร้อนในตอนกลางวัน พื้นที่ภายใต้หลังคาค่อนข้างมาก เมื่อรับความร้อนในตอนกลางวันแล้ว ความร้อนจะลอยตัวอยู่ภายใต้หลังคา เมื่อมีลมพัดผ่านหน้าต่างเข้าสู่ห้อง อากาศจะเย็นจะหนักกว่าทำให้อากาศร้อนถ่ายเทลงมายาก

วัสดุคุมหลังคา เช่น แฝก จาก กระเบื้องดินเผา เป็นฉนวนกันความร้อนได้เป็นอย่างดี หลังคาที่มีความลาดมาก ๆ ช่วยให้ฝ้าฝนไหลผ่านเร็วไม่รั่วเข้าเรือน

ฤทัย ใจจงรัก ได้กล่าวถึงเรือนไทยภาคกลางไว้ดังนี้¹⁰

....คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือน คนจังหวัดในภาคกลางมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และฤกษ์ยามทางไสยศาสตร์เป็นอย่างมาก มากกว่าจะคิดถึงเหตุผล ซึ่งความเชื่อต่างๆ ในอดีตเมื่อ 50-100 ปีมาแล้วก็ยังคงหลงเหลือติดมาถึงในยุคปัจจุบัน อำนาศาสตร์ชาติทั้งหลายขึ้นอยู่กับโหร (หมอดู) โดยหมอดูก็อ้างว่าตำรับตำราต่างๆ วันดีวันร้าย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์วิเคราะห์ได้ หากหมู่บ้านใดไม่มีหมอดูก็จะหาพระตามวัดที่ใกล้บ้านเพื่อปรึกษาขอความเห็นเกี่ยวกับการหาฤกษ์พิธีการต่างๆ ในการปลูกเรือน พระก็ได้ตำราจากโหราศาสตร์บ้าง ไสยศาสตร์บ้าง พราหมณ์บ้าง นำมารวมกัน จึงทำให้ข้อห้ามและพิธีการต่างๆ เกิดขึ้น....

หากนำพิธีการฤกษ์ยามมาใช้ในการปลูกเรือนให้ครบตามตำราก็คงจะต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในพิธีกรรมเหล่านั้นมาก บางจังหวัดก็มีความเชื่อเหล่านั้นเหมือนกัน บางจังหวัดก็มีพิธีบางอย่างเพิ่มเติมแตกต่างกันไป ซึ่งสิ่งที่คล้ายๆ กัน ได้แก่ 1. ฤกษ์ปลูกเรือน 2. วิธีตรวจที่ดินที่จะปลูกเรือนโดยการดมกลิ่นของดิน 3. การดูตาเสา 4. วิธีแต่งเสา 5. สัดส่วนที่เป็นมงคล 6. การหาความกว้างของประตู 7. วิธียกเสาเรือน 8. การเจาะเสาเรือน 9. การเบิกหน้าพรหม 10. ความสัมพันธ์ของชื่อกับเจ้าของเรือน 11. สัดส่วนด้านฝาหุ้มกลองตามคติไสยศาสตร์ และ 12. ความเชื่อเกี่ยวกับบันได....

....การเบิกหน้าพรหม เรือนไทยเกือบทุกจังหวัด นายช่างผู้ปลูกเรือนถือเคล็ดในการสร้างอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าหากสังเกตดูให้ดีจะเห็นสิ่งที่ถือเป็นเคล็ดและหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การผ่าส่วนบนของหน้าจั่ว ซึ่งเรียกว่า “เบิกหน้าพรหม” การผ่าและการสอดใส่แผ่นผ้าของหน้าจั่วนี้ต้องว่าคาถาก่อน ผู้ที่อยากทราบคาถานั้นต้องขึ้นครูกับนายช่างจึงจะได้และบอกได้เฉพาะตัวเท่านั้น การเบิกหน้าพรหมถือเป็นเคล็ดสำหรับความสวัสดิมีชัยต่อช่างผู้ปลูกเรือนเองไม่ใช่ผู้อยู่....

....ฤทัย ใจจงรักได้กล่าวถึงวิธีการก่อสร้างเรือนไทยเดิมว่า วิธีการก่อสร้างเรือนไทยเดิมตั้งแต่เริ่มต้นจนแล้วเสร็จ มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1. นำเครื่องเรือนที่ปลูกแล้วมาวางไว้ห่างจากที่ปลูกพอสมควร 2. นำพริ้งมาประกอบบนพื้นที่ให้ได้ฉากที่ไม้ตรึงยึดศูนย์ของเสาทุกต้นไว้ก่อนแล้ว เพื่อหาตำแหน่งของหลุมเสาที่จะขุด 3. เอาไม้เล็กๆ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร บักตรงศูนย์เสาทั้งหมดทุกต้น (เรียกว่า “บักฉมบ”) 4. ยกพริ้งออก 5. ขุดเส้นรอบลงฉมบ กว้างประมาณ 1 ฝ่ามือ ในกรณีที่ใช้

ฐานรากแบบระ (ถ้าหากใช้ฐานรากแบบกงพัด-จัว ปากหลุมต้องมีความกว้างกว่านั้น)
 6. ขุดหลุมให้ลึกตามที่ช่างกำหนด คือ 1 คอก 8 นิ้ว 1 คอก 9 นิ้ว 1 คอก 11 นิ้ว เป็นต้น
 7. กระทุ้งดินใต้หลุมให้แน่น แล้วจึงวางระไว้ใต้หลุม ยกเสาเอกลงหลุมตามฤกษ์ยามที่
 โหรหรือพระกำหนดให้มา ยกเสาโทและเสาดตรีตามลำดับเวียนขวารวมทั้งหมด 8 ต้น
 ยึดเสาด้วยไม้ค้ำยัน (แกงแนง) ไว้ทุกต้น 8. ใส่รอดเข้าที่เสาทุกต้น ช่างจะส่งคนปีนขึ้นไป
 ประจำเสาโดยยืนเหยียบเต้า 9. ส่งชื่อขึ้นไปสวมหัวเทียนทุกต้น (เสาทุกต้นเสียบเต้าไว้
 ก่อนยกลงหลุม) 10. ยกเสาดั้งเข้าที่ คนที่อยู่ข้างบนจะตะแคงชื่อเพื่อสวมใบดั่งเข้ารูชื่อ
 สอดให้ใบดั่งเลยขึ้นไปจนชื่อชิดกับหัวเสาดั้ง ยกโคนดั่งนั่งคร่อมบนหลังรอด สวมชื่อเข้า
 หัวเทียนตามเดิม (เสาดั้งมี 3 เสา) 11. ส่งแปหัวเสาทั้งสองวางคร่อมปลายชื่อ ซึ่งปาก
 เตรียมไว้ให้เข้าที่ 12. ตัดพริ้ง ตอกตะปูจีน แต่ยังไม่ให้แน่นนัก แต่งระดับต่างๆ ให้เข้าที่
 แล้วจึงตัดโคนเสาออกข้างละ 2 นิ้ว ปูพื้นหลังโดยไม่ต้องตอกตะปู 13. ยกแผงหน้าจั่ว
 ขึ้นไปติดกับร่องแปหัวเสาทั้ง 3 แผง (รวมทั้งแผงของฝาประจันห้อง) ต้องช่วยยึดแผง
 หน้าจั่วไว้ไม่ให้ล้ม เพราะติดแผงนี้ไว้เพียงที่โคน 2 จุดเท่านั้น ติดตั้งแขวนและจันทันห้อง
 โคนจันทันติดกับรูปากแปหัวเสา ปลายจันทันบากสลักเดียวกับปลายดั่งแขวน เอา
 แปลานเข้าที่รอยบากของแผงหน้าจั่วและจันทันทุกตัว ตอกด้วยตะปูจีน 14. สวมอกไก่
 เข้าเดือยของแผงหน้าจั่วหัวท้ายและแผงหน้าจั่วของฝาประจันห้อง เดือยของใบดั่ง
 ทั้งหมดตอกลิ้มเสริมพิเศษเข้าตรงเดือยใบดั่งเพื่อให้อกไก่ติดแน่น ตัดเดือยเสริมพิเศษให้
 เสมออกไก่ 15. ยกแผงเข้าที่ โดยตอกเต้ากลับเข้าข้างในจนสุด เมื่อยกแผงเข้าแล้วจึง
 ตอกเต้าเข้าที่เดิม ตอกตะปูจีนขนาดเล็กที่ฝา ฝาละ 4 ตัว 16. ติดเชิงชายโดยรอบกับ
 ปลายเต้า 17. ติดบันลมหกับแปลาน แปหัวเสา และอกไก่ โดยตอกตะปูจากใต้แป 18.
 แต่งและตรวจสอบระดับอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงตีตะปูจีนที่พริ้งให้แน่น กลบหลุมเสาโคนเสา
 ให้เรียบร้อย ติดกลอนเพื่อเตรียมมุงหลังคา ถ้ามุงกระเบื้องก็ต้องเพิ่มระแนง 19. ต่อสวน
 ที่เป็นระเบียง ชาน และครัว รวมทั้งซุ้มประตู รั้วชาน และบันได 20. ชั้นสุดท้าย มุง
 หลังคาด้วยจากหรือกระเบื้อง

ประทีป มาลากุล ได้กล่าวถึงเรือนไทยภาคกลางดังนี้¹¹

...สถาปัตยกรรมไทยมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่ได้เด่นชัด เมื่อผู้ใดพบเห็น
 อาจบอกได้ว่า เป็นแบบอย่างอันหนึ่งที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นแตกต่างกับแบบอย่างของชาวต่าง
 ประเทศ สถาปัตยกรรมไทยเกิดขึ้นด้วยมูลเหตุสำคัญหลายๆ ประการ เช่นเดียวกับ
 สถาปัตยกรรมแบบอื่นๆ อันทำให้เกิดสถาปัตยกรรมลักษณะซึ่งในที่นี้จะกล่าวแต่เฉพาะ
 เหตุผลที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมลักษณะไทยเท่านั้น ซึ่งมีเหตุผลมาจากสิ่งแวดล้อม
 6 ประการด้วยกัน คือ 1. ภูมิศาสตร์ 2. ดินฟ้าอากาศในประเทศไทย 3. วัสดุก่อสร้าง
 4. ประวัติศาสตร์ 5. ศาสนา และ 6. สังคม

2.2 สรุปประเด็นอันเกี่ยวเนื่องกับช่างพื้นถิ่น

จากการศึกษาข้อมูลภาคเอกสารช่างต้น สามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับ “ช่างพื้นถิ่น” ได้ดังนี้

1) ด้านการถ่ายทอด

การถ่ายทอดจะเป็นการถ่ายทอดต่อสมาชิกของสังคมรุ่นหลังๆ ซึ่งเปรียบดั่งการมอบมรดกทางวัฒนธรรมการก่อสร้างของแต่ละสังคม นับเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงถึงศักยภาพทางวัฒนธรรมและสุนทรีย์ของสังคมแต่ละกลุ่ม

2) ด้านการปฏิบัติ

การปฏิบัติงานจริง ช่างอาจเรียกองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน เนื่องจากชื่อองค์ประกอบที่ช่างเรียกจะตั้งชื่อขึ้นเองตามชอบใจ โดยเน้นในเรื่องความเข้าใจเป็นหลัก ภาษาช่างนี้ ต่างครู ต่างถิ่น มักจะเรียกไม่เหมือนกัน และมักจะมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน จะว่าใครถูกใครผิดย่อมไม่สมควร

3) ด้านการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญและยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งของมนุษยชาติ

4) ด้านการออกแบบ

งานออกแบบเป็นลักษณะร่วมของสังคม ที่เรียกว่า “Communal architecture”

การออกแบบของช่างพื้นบ้านจะมุ่งเน้นให้มีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม ซึ่งเป็นคติโดยทั่วไปของงานศิลปะพื้นบ้านทุกแขนง

วัสดุมุ่งหลังคา เช่น แฝก จาก กระเบื้องดินเผา เป็นฉนวนกันความร้อนได้เป็นอย่างดี

สถาปัตยกรรมที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชุมชน โดยได้รับอิทธิพลต่างๆ คือ อิทธิพลทางสภาพภูมิประเทศ อิทธิพลทางเผ่าชน อิทธิพลทางความเชื่อและศาสนา อิทธิพลทางสภาพเศรษฐกิจ อิทธิพลทางวัสดุและอุปกรณ์การก่อสร้าง

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนี้เป็นงานคิดค้นและสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามธรรมชาติและกิจกรรมที่ต่อเนื่องของประชาชนทั้งหมดในสังคมแต่ละสังคม โดยอาศัยประสบการณ์และความชำนาญของกลุ่มชนทั้งหมดของสังคมสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมขึ้นมา

หลังคาทรงสูงช่วยลดความร้อนในตอนกลางวัน พื้นที่ภายใต้หลังคาค่อนข้างมาก เมื่อรับความร้อนในตอนกลางวันแล้ว ความร้อนจะลอยตัวอยู่ภายใต้หลังคา เมื่อมีลมพัดผ่านหน้าต่างเข้าสู่ห้อง อากาศจะเย็นจะหนักกว่าทำให้อากาศร้อนถ่ายเทลงมายาก หลังคาที่มีความเหลื่อมมากๆ ช่วยให้น้ำฝนไหลผ่านเร็วไม่รั่วเข้าเรือน

อาคารพักอาศัยของชาวบ้านนั้นเกิดขึ้นจากการสนองตอบที่ตรงไปตรงมากับความ ต้องการที่แท้จริง และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมก็เพราะชาวบ้านใช้สำนึกที่แท้จริงของเขาออกแบบอาคารให้เหมาะสมกับความต้องการ

การออกแบบและการสืบสานงานช่างย่อมเกิดขึ้นจากความจริงใจของช่างสถาปนิก ผสมผสานเข้ากับภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่อดีต จากปู่มาสู่อพู่ จากพ่อไปสู่หลาน โดยมีได้เข้าเล่าเรียนจาก สถาบันการศึกษาใดเลย การสังเกตทางเชิงช่างย่อมมีคุณค่าเท่ากับการศึกษา การลงมือปฏิบัติย่อมดีกว่า เรียนเพียงทฤษฎี ดังนั้นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภูมิภาคต่างๆ จึงสามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ของภาค นั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

5) ด้านความงาม

ความลึกซึ้งเร้าใจนั้นเป็นเรื่องของบรรยากาศโดยรวม ซึ่งมีอิทธิพลของเส้นสายแสงเงา เข้ามาเกี่ยวข้อง

ทิศทางตั้งที่ปรากฏในเรือนไทยปรากฏอยู่ในองค์ประกอบหลายอย่าง สามารถทำให้เกิด ความงามได้

บรรยากาศและวัสดุที่ดูไม่ใหม่ เป็นการกระตุ้นจินตนาการปลุกจิตให้บรรเจิดไปด้วยการ ระลึกถึงอดีตกาล ทำให้เกิดเสน่ห์แห่งกาล และมีมนต์ขลัง

ลักษณะเส้นสายและสัมผัสในความอ่อนช้อย อ่อนน้อม อ่อนหวานนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็น ลักษณะค่อนข้างไปทางสตรีเพศ ซึ่งเป็นลักษณะในเชิงจิตคติอันเกี่ยวเนื่องอยู่กับเพศหญิง ร่องรอยแห่ง ลักษณะสตรีเพศ รวมทั้งความอ่อนช้อยอ่อนหวานนี้ ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดในวัฒนธรรมของไทย

ลักษณะหนึ่งของที่ว่างในเรือนไทย คือ ดึงดูดลึกซึ้งเร้าใจ ลักษณะเหล่านี้ล้วนสื่อถึง ทิศทางการเคลื่อนที่สู่ภายใน ซึ่งเป็นเรื่องของขอบเขตที่ว่าง

ลักษณะอ่อนช้อย อ่อนหวานนั้นปรากฏชัดในความรู้สึกเมื่อได้สัมผัสเรือนไทยด้วย เส้นสายอ่อนโค้งต่างๆ ซึ่งเป็นการสื่อความถึงลักษณะอ่อนช้อย อ่อนหวานในรูปทรงของเรือน

ลักษณะอ่อนช้อยอ่อนหวาน ความขลัง และรากเหง้าทางวัฒนธรรม นั้นจัดได้ว่าเป็นคุณ ลักษณะทางความงาม

ลักษณะของความงามและที่ว่างนั้นเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแทบแยกไม่ออก ล้วนแต่มี ความสัมพันธ์สอดประสานกันอยู่อย่างใกล้ชิด

6) ด้านความเชื่อ

ความเชื่อเรื่องการเบิกหน้าพรหม เป็นพิธีกรรมที่นายช่างผู้ปรุงเรือนถือเคล็ดในการสร้าง โดยการผ่าสวบนบนของหน้าจั่ว ซึ่งเรียกว่า “เบิกหน้าพรหม” การผ่าและการสอดใส่แผ่นผ้าของหน้าจั่วนี้ต้อง ว่าคาถาก่อน การเบิกหน้าพรหมถือเคล็ดเพื่อความสวัสดิมีชัยต่อช่างผู้ปรุงเรือนเองไม่ใช่ผู้อาศัย

การปลุกเรือนจะไม่นิยมปลุกเรือนแบบตามตะวัน โดยเชื่อกันตามคติว่า ทิศตะวันตก เป็นทิศไม่ดี เป็นทิศที่พระอาทิตย์ตกหรือลับไปแล้ว เป็นทิศของคนตายซึ่งนิยมวางศพไปทางทิศตะวันตก

คนในจังหวัดภาคกลางมีความเชื่อเรื่องโชคลางและฤกษ์ยามทางไสยศาสตร์อย่างมากมากกว่าจะคิดถึงเหตุผล อำนาจลัทธิชาตทั้งหลายขึ้นอยู่กับโหรหรือหมอดู ซึ่งไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์วิเคราะห์ได้ หากหมู่บ้านใดไม่มีหมอดูก็จะหาพระตามวัดที่ใกล้บ้านเพื่อปรึกษาขอความเห็นเกี่ยวกับการหาฤกษ์ในพิธีการต่างๆ

ความเชื่อเรื่องวิธีการฤกษ์ยามการปลูกเรือนในบางจังหวัดมีพิธีบางอย่างเพิ่มเติมแตกต่างกันไป ซึ่งสิ่งที่คล้ายๆ กัน ได้แก่ 1. ฤกษ์ปลูกเรือน 2. วิธีตรวจที่ดินที่จะปลูกเรือนโดยการดมกลิ่นของดิน 3. การดูตาเสา 4. วิธีแต่งเสา 5. สัดส่วนที่เป็นมงคล 6. การหาความกว้างของประตู 7. วิธียกเสาเรือน 8. การเจาะเสาเรือน 9. การเบิกหน้าพรหม 10. ความสัมพันธ์ของชื่อกับเจ้าของเรือน 11. สัดส่วนด้านผานุ่มกลองตามคติไสยศาสตร์ และ 12. ความเชื่อเกี่ยวกับบันได....

7) ด้านค่านิยม

ค่านิยมของสังคมไทยได้เปลี่ยนไป การจะมองอนาคตให้รุ่งเรืองโชติช่วงชัชวาลได้นั้นต้องทำปัจจุบันให้ดีเสียก่อน โดยอย่าทอดทิ้งอดีตที่ผ่านมาไป เพราะอดีตคือภาพลักษณ์ที่สะท้อนถึงข้อผิดพลาดและสวนตึงามที่เราพึงนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้อุปกรณ์ปัจจุบันได้อย่างถูกต้องและสง่างาม

8) ด้านคุณค่า

คุณค่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในด้านเรือนพักอาศัยเน้นรูปทรงขึ้นมาตามประโยชน์ของการใช้สอย นิยมยกใต้ถุนสูงเพราะเป็นสังคมเกษตรกรรม เมื่อหมดหน้าฝนก็สามารถใช้พื้นที่ใต้ถุนทำงานหัตถกรรมได้

9) ด้านคุณลักษณะ

คุณลักษณะ 5 คุณลักษณะ หรือ 5 ถ้อยร้อยกรองแห่งเรือนไทยนั่นคือ 1. อุปมาแห่งต้นไม้ 2. ทิศทางแนวตั้ง และความเป็นลำดับชั้น 3. ลักษณะโอบล้อม จังหวะจะโคน ดึงดูด และลึกลับเร้าใจ 4. ลักษณะอ่อนช้อยอ่อนน้อม อ่อนหวาน และ 5. ความขลัง รากเหง้า และบทกวีแห่งความทรงจำ

10) ด้านองค์ประกอบ

ที่ว่าง ทิศทางแนวตั้ง ความเป็นลำดับชั้น ลักษณะโอบล้อม จังหวะจะโคน ลักษณะดึงดูดและลึกลับเร้าใจ นั้นดูจะค่อนข้างไปทางลักษณะของที่ว่าง

11) ด้านพฤติกรรม

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยอาคารมากกว่าส่วนอื่น จึงมีโอกาที่จะไปพ้องกันโดยบังเอิญ เป็นการแสดงออกในแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมตามชนบทหรือหัวเมืองรอบนอก ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ประจำถิ่นโดยไม่รู้ตัว

ด้านพฤติกรรมการอยู่อาศัยทำให้ทราบถึงกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่พักอาศัยอยู่ภายในอาคาร เนื่องด้วยบ้านเรือนพักอาศัยนั้นเป็นศูนย์รวมของชีวิตในทุกสังคม

12) ด้านรูปทรง

รูปทรงของเรือนพักอาศัยของชาวบ้านนั้นส่วนใหญ่มักมีรูปร่าง ขนาด วัสดุ และระเบียบวิธีการก่อสร้างเหมือนกันในแต่ละท้องถิ่น

รูปทรงของอาคารสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชน (Popular culture) ที่แฝงอยู่ในรูปทรงและแผนผังของอาคาร

13) ด้านวัสดุและโครงสร้าง

วัสดุและโครงสร้างจะใช้ไม้ซึ่งหาได้ง่ายในสมัยนั้น มุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด (กระเบื้องไม้) หรือไม้ก็ใช้ดินขอ (กระเบื้องดินเผา) ซึ่งเป็นวัสดุที่ชาวบ้านสามารถทำขึ้นมาใช้ได้เอง

14) ด้านวิธีการก่อสร้าง

วิธีการก่อสร้างเรือนไทยเดิมตั้งแต่เริ่มต้นจนแล้วเสร็จ มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1. การเตรียมเครื่องเรือนที่ปรุแล้ว 2. การประกอบพริ้ง 3. บักฉมบ 4. ยกพริ้งออก 5. ชิดเส้นรอบฉมบ 6. ขุดหลุมให้ลึกตามที่ช่างกำหนด 7. กระทุ้งดินใต้หลุมให้แน่น แล้วจึงวางระไวย์ใต้หลุม ยกเสาเอก ยกเสาโท และเสาตรี 8. ใส่รอดเข้าที่เสาทุกต้น 9. ส่งชื่อขึ้นไปสวมหัวเทียนทุกต้น 10. ยกเสาดังเข้าที่ 11. ส่งแปหัวเสาทั้งสองวางคร่อมปลายชื่อ 12. ติดพริ้ง ตอกตะปูจัน แต่งระดับต่างๆ ให้เข้าที่ แล้วจึงติดโคนเสาออกปูพื้นทั้งหลังโดยไม่ต้องตอกตะปู 13. ยกแผงหน้าจั่วขึ้นไปติดกับร่องแปหัวเสา 14. สวมออกไก่เข้าเดือยของแผงหน้าจั่วหัวท้ายและแผงหน้าจั่วของฝาประจันห้อง 15. ยกแผงเข้าที่ 16. ติดเชิงชาย 17. ติดบันลัมกับแปลาน แปหัวเสา และออกไก่ 18. แต่งและตรวจสอบระดับอีกครั้งหนึ่ง 19. ต่อสวนที่เป็นระเบียบ ชาน และครัว รวมทั้งซุ้มประตู รั้วชาน และบันได 20. มุงหลังคาด้วยจากหรือกระเบื้อง

15) ด้านสภาพสังคม

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพของสังคมชัดเจนขึ้น

16) ด้านเอกลักษณ์

เรือนไทยภาคกลางเป็นเรือนเครื่องสับเครื่องไม้จริงที่ปลูกสร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง ลักษณะสร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ หลังคาทรงสูง ฝาเรือนลักษณะเป็นฝาไม้ปะกนหรือฝาลูกฟัก ยกถอดประกอบกันได้ ชั้นเดียวได้ถุนสูง นิยมปลูกสร้างกันในภาคกลางโดยทั่วไป และนิยมปลูกกันริมแม่น้ำ ลำคลอง เพราะเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก

สถาปัตยกรรมไทยมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่ได้เด่นชัด ซึ่งมีเหตุผลมาจากสิ่งแวดล้อม 6 ประการด้วยกัน คือ 1. ภูมิศาสตร์ 2. ดินฟ้าอากาศในประเทศไทย 3. วัสดุก่อสร้าง 4. ประวัติศาสตร์ 5. ศาสนา และ 6. สังคม

รายการอ้างอิงบทที่ 2

¹ วิวัฒน์ เตมียพันธ์, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543)*, หน้า 6-23.

² Anna Dattillo Rubbo. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," หน้า 11.

³ K.G. Izekowitz. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," หน้า 11.

⁴ Bernard Rudofsky. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," หน้า 11-12.

⁵ Frank Lloyd Wright. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," หน้า 11-12.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

⁷ วิโรฒ ศรีสุโร, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น สำคัญไฉน?," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543)*, หน้า 44-51.

⁸ ปิยลดา เทวกุล. "ว่าด้วยความงามและที่ว่างในเรือนไทย-มิติทางวัฒนธรรม," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543)*, หน้า 90-105.

⁹ วงศ์ฉัตร ฉัตรกุล ณ อยุธยา. "เรือนไทยภาคกลาง," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543)*, หน้า 106-117.

¹⁰ ฤทัย ใจจงรัก, *เรือนไทยเดิม* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539), หน้า 159-166, 219-220.

¹¹ ประทีป มาลากุล, *พัฒนาการบ้านของคนไทยภาคกลาง* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 7-9.

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุ้งเรือนไทยภาคกลาง

Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

บทที่ 3 ช่างพื้นถิ่นอยุธยา

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นช่างที่ยังทำงานรับจ้างปรุ้งเรือนไทยอยุธยาในเขตอำเภอบางปะหัน จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ เรียงตามลำดับได้ดังนี้

- 3.1 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายปรีชา ปัทมเศรษฐ
- 3.2 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายสมจิตต์ สุขมะโน นายเกียรติศักดิ์ สังข์มงคล และ นายโก๊ะ พงศ์พิพัฒน์
- 3.3 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายวิรัช ศรีขำ
- 3.4 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายธีระ ไยบัว
- 3.5 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นางสาววย สุขรววยเจริญ
- 3.6 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายจำเนียร ทวีทรัพย์เอนก
- 3.7 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายเต๋อ สถิตยัมมัน
- 3.8 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายเชฟ ประทีปทอง
- 3.9 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา

3.1 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายปรีชา ปัทมเศรษฐ

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การเบิกหน้าพรหมเป็นการแสดงถึงความเคารพครูบาอาจารย์ โดยช่างจะจัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี และการเบิกหน้าพรหมนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของพิธีไหว้ครู
- การปลูกต้นไม้กลางนอกชาน เป็นการทำให้ผู้อยู่อาศัยมีจิตใจเยือกเย็นอ่อนไหว โดยมากมักจะปลูกต้นจำปี ต้นนมแมว และต้นไม้มงคลต่างๆ
- ครูช่างที่พูดถึง ได้แก่ ช่างสมจิตร ช่างโก๊ะ ช่างสมหมาย ช่างจำเนียร โดยในปัจจุบันมีครูช่างบางคนเท่านั้นที่ยังทำงานช่างอยู่
- ความเชื่อในเรื่องการทำงานของช่าง คือ การตีเพื่อก่อ ต่อเพื่อตี
- ความเชื่อเรื่องการตั้งศาลเพียงตา เป็นพิธีหลังจากการทำพิธีทำบัตรทำผี หลังจากการตั้งศาลเพียงตาก็จะประกอบพิธีหาฤกษ์ขุดหลุมเพื่อตั้งเสาเอกและเสาโท
- ความเชื่อเรื่องการทำบัตรทำผี เป็นความเชื่อในเรื่องการตั้งธรณีศาล โดยจะประกอบพิธีทางพรหมณ์ เพื่อขอขมาเจ้าที่เจ้าทางก่อนทำการปรุงเรือนไทย
- ความเชื่อเรื่องบันได จำนวนชั้นของบันไดที่เป็นเลขคู่จะไม่ทำกันเพราะถือว่าเป็นบันไดผี ส่วนใหญ่จะทำบันไดที่มีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ ซึ่งถือว่าเป็นบันไดคน จำนวนชั้นที่นิยมทำกัน ได้แก่ 5 ชั้น 7 ชั้น และ 11 ชั้น
- ความเชื่อเรื่องแม่ธรณี การเดินเหยียบแม่ธรณี หรือ ธรณีประตุ เชื่อกันว่าจะทำมาหากินไม่ขึ้น
- ความละเอียดอ่อนของช่างจะมีความแตกต่างกันไป ช่างอยุธยาจะอยู่ในเขตอำเภอบางปะหัน ซึ่งเป็นกลุ่มช่างปรุงเรือนไทยอยุธยากลุ่มเดียวที่มีอยู่ในขณะนี้ โดยมีการสืบสานกรรมวิธีการปรุงเรือนไทยกันมาอย่างต่อเนื่อง ไซเขตบางปะหันจะพบว่าการปรุงเรือนไทยจะมีลักษณะคล้ายกันมาก ในกลุ่มนี้บ้างเป็นเครือญาติกัน หรือ ต่างกันออกไปเลยก็มี
- ช่างได้รับสืบสานวิชาช่างปรุงเรือนไทยมาจากบิดา และได้ศึกษาวิธีการปรุงเรือนไทยมากกว่า 30 ปี

2) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- กรรมวิธีการปรุเรือไทย ได้แก่ 1) การขึ้นหน้าจั่วให้เกิดความอ่อนช้อยของรูปทรงของหลังคาตามที่ต้องการ 2) การหาจันทัน 3) การหาบันลุม 4) การหาแปลาน 5) การหาเชิงพรหมเวียน 6) การหาจันทันกันสาดและหากมีระเบียงก็ต้องหาจันทันระเบียงในชั้นตอนนี้ด้วย 7) การหาฝาผนัง 8) การหาพริ้งหรือแม่เตาไฟ 9) การหาพื้น รอด อะเส คาน ตง 10) การหาเสา
- ขนาด 1 กำมา คือ หน่วยของการวัดของช่างพื้นถิ่นอยุธยา โดยจะมีขนาดเล็กกว่า 1 ศอก (กำมือ) ซึ่งขนาด 1 ศอก มือจะแบออก วัดจากปลายข้อศอกถึงปลายนิ้วกลาง แต่ขนาด 1 กำมา จะวัดจาก ปลายข้อศอกถึงหลังกำมือหรือหลังหมัด
- ในความเห็นของช่างปรีชาเห็นว่าช่างที่ผลิต และช่างที่ประกอบเรือไทยควรจะมาจกแหล่งเดียวกัน เพื่อจะได้มีความเข้าใจในวิธีการปรุเรือหรือการประกอบเรือนั้นๆ ให้สำเร็จลงตัว
- หากผู้ว่าจ้างนำแบบมาให้ ช่างก็จะทำแบบตามขนาดที่กำหนดในแบบ แต่ช่างจะขึ้นรูปด้านและกำหนดขนาดความสูงต่ำของรูปทรงหลังคาเอาเองโดยอาศัยความชำนาญของช่างเป็นหลัก
- วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา ขั้นตอนการปรุเรือไทยเริ่มด้วยการกำหนดขนาดของเรือน โดยในสมัยโบราณนิยมให้เรือน 1 หลังมีขนาด 3 ห้อง คือ มีเสา 3 ช่วง (มีเสา 8 ต้น หากนับรวมระเบียงก็จะมีเสาทั้งหมด 12 ต้น) ในส่วนของระเบียงหรือลูกโคง ซึ่งเป็นส่วนที่ติดอยู่กับตัวห้อง และถ้ามีฝาบริเวณระเบียงก็จะเรียกว่า ฝาเฉลียง ส่วนพะไลเป็นการต่อชายคาออกไปด้านข้างหรือด้านหลัง

3) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การทำงานช่างที่ทำโดยไม่มีแบบหรือเขียนแบบเหมือนสมัยนี้ อาศัยความชำนาญของช่างในเรื่องสัดส่วน ขนาดของเรือน โดยขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ซื้อในเรื่องต่างๆ
- ขนาดของเรือนมักจะมีเศษ เช่น หากตกลงกันว่าจะปรุเรือไทยที่มีขนาด 8 เมตร ขนาดที่ก่อสร้างจริงจะมีขนาด 16 ศอก-คืบ เศษของขนาดต่างๆ เป็นผลมาจากความเชื่อในเรื่อง "มรรคผล" ซึ่งเป็นเรื่องของความเจริญก้าวหน้า

- ช่างจะดูความอ่อนช้อยของรูปทรงของบันลุ่ม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของช่างอยุธยา
- ราคาของเรือไทยจะขึ้นอยู่กับวัสดุคือไม้เป็นหลัก โดยส่วนใหญ่จะใช้ไม้สักในการปรุเรือไทย
- หน่วยในการวัดของช่างมักจะทำให้มีการเหลือเศษ โดยไม่นิยมเลขที่ลงตัว ทั้งนี้ช่างจะมีความเชื่อว่าการเหลือเศษของตัวเลขเป็นเสมือนมรรคผลที่จะทำให้มีกินมีใช้
- เกลักษณ์และสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา
- การเลือกใช้เอกลักษณ์ขององค์ประกอบของบันลุ่มว่าจะใช้เหงาหรือหางปลา ต้องขึ้นอยู่กับขนาดสัดส่วนของเรือด้วย
- ขนาดของเสาเรือ ขนาดเล็กสุดจะมีขนาด 6x6 นิ้ว ขนาดมาตรฐานจะมีขนาด 8x8 นิ้ว และขนาดใหญ่ที่สุดจะมีขนาด 12x12 นิ้ว
- จั้วใบปรีอ มี 2 แบบ คือ ใบปรีอแบบทะลุ และ ใบปรีอแบบไม่ทะลุ ใช้สำหรับหลังคาที่ต้องการระบายอากาศ
- ขายน้ำ เริงกันสาด หยอดน้ำ เป็นชื่อเรียกบริเวณปลายหลังคากันสาด โดยช่างพื้นถิ่นอยุธยานิยมเรียกว่า ขายน้ำ
- เริงตัวบ้าน หรือ เริงพรหมเวียน เป็นส่วนประดับตกแต่งของเรือไทยอยุธยา เป็นไม้ฉลุลวดลาย ประดับอยู่บริเวณใต้เชิงกลอน
- เตี่ยวล่าง คือ บริเวณใต้ถุนเรือ จะมีความสูงประมาณ 2.50-3.00 เมตร
- ทรงหน้านาง ต้องอ่อนต่องไหวในตัวเรือน และรูปทรงหน้าจั่วที่ชัดเจน ซึ่งทรงนี้ถือเป็นเอกลักษณ์ของอยุธยาเพราะมีความอ่อนไหวอ่อนโยนชัดเจนกว่าทรงอื่น
- ทรงหางปลาจะออกแบะๆ หรือ แจ้
- ฝาเฉลียง คือ ฝาของเรือนที่บริเวณระเบียงทั้งสองด้าน
- ฝาดำรวจ หรือ ฝาสำรวจ เป็นฝาไม้ขัดกัน มีช่องเปิดเพื่อระบายอากาศ คล้ายกับฝาขัดแตะของเรือนเครื่องผูก
- ม่านล่างและม่านบน ม่านล่างหมายถึงหย่องหน้าต่างซึ่งจะมีการแกะสลักลวดลายประดับตกแต่งเพื่อความงดงาม นอกจากนั้นยังมีม่านบนซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับหย่องหน้าต่างแต่ประดับตกแต่งอยู่ด้านบนของหน้าต่าง เป็นลักษณะเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือนจะมีชานหรือนอกชาน เป็นส่วนเชื่อมเรือนแต่ละหลังเข้าด้วยกัน และนิยมปลูกต้นไม้ให้ทะลุขึ้นมาบริเวณนอกชานเพื่อความร่มรื่น โดยจะปลูกต้นไม้จำปี ต้นนมแมว และไม้มงคลต่างๆ
- เรือนหน้าจั่วของอยุธยา จั่วหน้าพรหมจะมีความอ่อนไหวมากกว่าจั่วหน้านาง
- เรือนหลังคาแฝด คือ มีหลังคาจั่ว 2 หลัง โดยพบว่าส่วนใหญ่ขนาดของจั่วจะไม่เท่ากัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญของช่างแต่ละคน
- ลูกโคง หรือ ระเบียบ เป็นพื้นที่ที่ติดกับห้อง
- หน้าจั่วเรือนครัว บางที่เรียกว่า “เรือนแยงไฟ” มักจะมีขนาด 2 ห้อง (2 ช่วงเสา)
- หางสังข์ คือ ตัวที่อ่อนซ้อนขึ้นไป หรือ ปลายหาง ซึ่งเป็นลูกเล่นของช่างแต่ละคน
- เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในขณะนี้ว่า เรือนไทยอยุธยาขึ้นชื่อในเรื่องของความอ่อนช้อยและความนิ่มนวลของรูปทรง และเส้นสาย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของช่างผู้ถ่ายทอดผลงาน เช่น หน้าจั่วสูง 3 เมตร ช่างก็จะกำหนดความสูงความนิ่มนวลของทรงหลังคา โดยอาศัยลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน ซึ่งในกลุ่มอยุธยาจะมีลักษณะที่แสดงถึงความอ่อนช้อยในรูปทรงหลังคา ลักษณะแบบทรงจั่วหน้านางเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นช่างของอยุธยา เช่น ตัวหาง จะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปอีก ซึ่งนั่นเป็นการสะท้อนถึงจิตใจของช่างผู้ที่มีความอ่อนช้อยอ่อนหวานเพียงไร

3.2 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายสมจิตต์ สุขมะโน นายเกียรติศักดิ์ สังข์มงคล และ นายโก๊ะ พงศ์พิพัฒน์

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือยนต์ไทยแท้จริงไม่จำเป็นต้องติดตั้งเครื่องปรับอากาศ
- เรือยนต์อยุธยามีลักษณะโดดเด่นในเรื่องของความอ่อนช้อยเป็นหลัก ซึ่งสังเกตได้จากปั้นลม และหน้าจั่ว จนมีคำกล่าวที่ว่า “จั่วเป็นครูของปั้นลม”
- กระเบื้องมุงหลังคาที่ไม่เคลือบจะเกิดปัญหาเรื่องเชื้อรา ในระยะหลังจึงนิยมกระเบื้องเคลือบซึ่งแก้ปัญหาเรื่องเชื้อราได้เป็นอย่างดี
- การเบิกหน้าพรหม เป็นการระลึกถึงครูบาอาจารย์ของช่างบูรณะเรือยนต์ไทย โดยช่างจะนำเสื้อผ้าที่หน้าจั่ว เพื่อทำเป็นตัวแทนของจั่ว ทั้งนี้ การเบิกหน้าพรหมเป็นการทำเพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวของช่างเป็นสำคัญ มิได้เป็นการทำพิธีกรรมสำหรับผู้อยู่อาศัย
- การสืบสานงานช่างบูรณะเรือยนต์ไทยจะต้องอาศัยการปฏิบัติงานจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้วิชาการบูรณะเรือยนต์ไทยจากช่างโดยตรง และในปัจจุบันก็มีการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวอยู่
- ความเชื่อเรื่องเสารเรือยนต์ไทย การบูรณะเรือยนต์ในขั้นตอนของการยกเสาเอกและเสาโท จะมีความเชื่อในการเก็บของมีค่าไว้ที่หัวเสา
- นายโก๊ะ พงศ์พิพัฒน์ นายช่างใหญ่ ผู้ดูแลงานบูรณะเรือยนต์ทุกขั้นตอนอธิบายว่า ความเชื่อของช่างบูรณะเรือยนต์ไทย ไม่ปรากฏชัดเจน แต่หลักการโดยทั่วไปช่างบูรณะเรือยนต์ไทยจะต้องมีใจรัก ในการศึกษาวิชาการบูรณะเรือยนต์ไทย อาศัยการเรียนรู้ในลักษณะ “ครูพักลักจำ” คือ อาศัยการสังเกตว่าครูทำอย่างไร ก็จำมาทำตาม ลองผิดลองถูก จนเกิดความชำนาญและสามารถนำวิชาความรู้มาประกอบเป็นอาชีพเลี้ยงตนได้

2) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือยนต์ไทยในปัจจุบันนิยมติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ซึ่งก็ไม่มีปัญหาต่อการก่อสร้างแต่อย่างใด
- แบบก่อสร้างไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด เนื่องจาก “แบบทั้งหลายจะอยู่ในหัวของช่าง” หรือ ช่างจะอาศัยความชำนาญที่สั่งสมมาจนสามารถจดจำแบบทั้งหมดได้อย่างแม่นยำ ทั้งนี้ นับว่าเป็นลักษณะเฉพาะของช่างพื้นถิ่นโดยทั่วไป ในกรณีที่มีแบบก่อสร้างมาให้ก็อาจจะทำให้ทำความเข้าใจ

ร่วมกันได้ง่ายขึ้น แต่แบบดังกล่าวที่ได้มาก็ไม่ได้นำไปใช้ประกอบการปรุเรือไทยแต่อย่างใด

- การเลือกไม้จะต้องเลือกไม้ที่มีหน้ากว้างมากๆ วิธีการเข้าปากไม้ของช่างในปัจจุบันยังคงรักษาวิธีการเหมือนกับช่างในอดีต โดยจะไม่ใช้ตะปูในการปรุเรือไทย
- ขนาดของเรือไทยที่มีขนาดเล็กจะประมาณ 3x6 เมตร ซึ่งเป็นขนาดเฉพาะตัวบ้าน
- ขนาดของหน้าจั่วขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ว่าจ้างเป็นหลัก ซึ่งขนาดที่พอเหมาะคือ 8 เมตร หรือ 4 วา
- ข้อจำกัดของเรือไทย คือ เรือไทยมีพื้นที่ใช้สอยน้อย
- ความนิยมเรือไทยที่มักจะสร้างเดี๋ยวล่างเป็นปูน (ค.ส.ล.) และเดี๋ยบบนเป็นไม้ ในความเห็นของช่างก็จะไม่เห็นด้วยในเรื่องของรูปแบบ แต่เห็นด้วยในแง่ประโยชน์ใช้สอยซึ่งสนองต่อการอยู่อาศัยในปัจจุบัน
- ทรงของหลังคาจะมีลักษณะเหมือนๆ กัน แตกต่างกันตรงที่ความอ่อนช้อยที่ลักษณะของจั่วและบันลม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ว่าจ้างเป็นหลักว่าต้องการให้สูงเท่าไร
- วัสดุการก่อสร้างนิยมใช้ไม้สัก แต่ก็สามารถใช้ไม้แดงมาปรุเรือไทยได้เช่นกัน
- ส่วนที่ยากที่สุดของการปรุเรือไทย คือ การปรุเครื่องบน และการปรุฝา โดยเฉพาะเครื่องบนที่มีความอ่อนช้อย
- สิ่งสำคัญและยากที่สุดของการปรุเรือไทย คือ การค้ำนั่งถึงสัดส่วนของตัวเรือ และการค้ำนั่งถึงสัดส่วนของเครื่องบนหรือทรงหลังคา
- หน่วยวัดในปัจจุบันจะใช้เป็นเมตร ไม่ใช่ระบบหน่วยวัดแบบสมัยเก่า คือ นิ้ว คืบ ศอก วา

3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- ขั้นตอนการจัดทีมทำงานเป็น 2 ชุด ได้แก่ ชุดปรุ และชุดปลูก โดยช่างในแต่ละชุดยังแยกออกเป็นหลายส่วนตามลักษณะงาน ได้แก่ ช่างปรุเครื่องบน ช่างปรุฝา และช่างทำเสา เป็นต้น ส่วนชุดปลูกก็จะเป็นชุดที่นำวัสดุอุปกรณ์ที่ได้จัดเตรียมโดยชุดปรุไปประกอบและปรุเป็นเรือไทย ณ สถานที่ก่อสร้าง ซึ่งช่างชุดนี้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในภาพรวม หรือเป็นงานทั้งหมด และสามารถแก้ไขปัญหาที่หน้างานได้

- ขั้นตอนการทำข้อตกลงกันในเรื่องงบประมาณค่าก่อสร้าง ความต้องการพื้นที่ใช้สอยของลูกค้า
- ขั้นตอนการบูรณะเรือนไทย 1) บูรณะเครื่องบนให้หมด คือ ชุดของหลังคาทั้งหมด 2) ทำฝ้าตามขนาดความสูงที่ต้องการ 3) กำหนดขนาดเสา
- นายเกียรติศักดิ์ สังข์มงคล เป็นช่างทำฝ้า รับผิดชอบในการดูแลเรื่องการทำฝ้าโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงขนาดของฝ้าเรือนของบ้าน ซึ่งฝ้าจะต้องมีลูกเชื่อม และลูกกรู โดยในปัจจุบันต้องใช้เครื่องมือที่ทันสมัย
- สมัยโบราณการบูรณะเรือนไทยจะเริ่มตั้งแต่การตั้งเสา "ใส่เสใส่ตง" ก่อน แล้วขึ้นโครงหลังคาเครื่องบนต่อมา หลังจากนั้นก็จะจัดเตรียมเรื่องพื้นในลำดับต่อไป

4) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เสาของเรือนไทยนิยมทำเป็นเสากลม ขนาดที่นิยมทำเสาเรือน คือ 3.50x8.00 เมตร
- การที่ชาวต่างชาติมีความนิยมอยู่อาศัยเรือนไทย ช่างก็ให้ความเห็นว่า อาจจะเป็นเรื่องการชื่นชมฝีมือของช่างบูรณะเรือนไทยมากกว่าอย่างอื่น และอาจจะชื่นชอบรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทย และที่สำคัญไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องงบประมาณ ในขณะที่เดียวกันคนไทยโดยทั่วไปก็อาจจะชื่นชอบเรือนไทยแต่มักจะมีปัญหาในเรื่องงบประมาณ เด็กไทยรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมเรือนไทยกันสักเท่าไร ส่วนมากมักจะนิยมบ้านในรูปแบบของฝรั่งกันมากกว่า
- ทงหลังคาของเรือนไทยอยุธยามี 3 ทง ได้แก่ 1) ทงหน้าพรหม มีหน้าจั่วเป็นจั่วหน้าพรหม 2) ทงหน้านาง มีหน้าจั่วเป็นจั่วใบปรี๊ด 3) ทงหางปลา หรือทงมะลิลา เกิดขึ้นในสมัยหลังๆ พร้อมกับ กับการเกิดเรือนปั้นหยา
- ฝ้าของเรือนไทยอยุธยา ได้แก่ 1) ฝ้าบานเพ็ญเกิดจากชาวจีนไหหลำ 2) ฝ้าปะกน 3) ฝ้าบัวหลังเจียด 4) ฝ้าตำรวจหรือฝ้าสำรวจ 5) ฝ้าขัดแตะ 6) ฝ้าสายบัวหลังก็ คือ ฝ้าที่มีคิ้วบัว 7) ฝ้าสายบัวน้ำลึก คือ ฝ้าที่ไม่มีคิ้ว
- ยอดของบันลมในอดีตไม่ได้มีลักษณะสูงเพียวเหมือนกับลักษณะที่พบเห็นทั่วไปของเรือนไทยอยุธยาในปัจจุบัน ลักษณะบันลมที่สูงเพียวดังลักษณะที่พบในปัจจุบันเป็นลักษณะที่ช่างได้วิวัฒนาการกันมาเมื่อประมาณ 10 ปี ย้อนหลัง สมัยก่อนยอดบันลมจะสูงไม่เกิน 1.20 เมตร แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของช่างและผู้ซื้อว่าบันลมของเรือนไทยอยุธยาจะต้องมียอดสูงเพียว

- หน้าจั่วของเรือนไทยพื้นถิ่นอยุธยามีอยู่ด้วยกัน 3 แบบ คือ 1) จั่วแบบแสงอาทิตย์หรือแสงตะวัน 2) จั่วเกล็ดหรือจั่วใบปรีอ 3) จั่วหน้าพรหม
- หลบหลังคาในสมัยก่อนจะใช้กระเบื้อง แต่ในระยะหลังจะใช้ปูนกันเป็นส่วนใหญ่

3.3 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายวิรัช ศรีขำ

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การเบิกหน้าพรหม จะเป็นการประกอบพิธีในการขึ้นเรือนหรือขึ้นบ้านใหม่ เป็นพิธีที่ก่อให้เกิดศริมงคลแก่เจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัย
- การเรียนรู้วิชาการปรุเรือไทยจะต้องอาศัยการฝึกจากครูโดยการทำงานจริง และจะต้องมีใจรักเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
- ครูช่างในการปรุเรือไทย ได้แก่ ช่างละเอียด แสงประไพ
- ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการเคารพครูบาอาจารย์ โดยจะต้องมีการจัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี ซึ่ง “ครู” ในที่นี้จะหมายถึงคนที่เราเคยไปทำงานอยู่กับเขา แต่อาจจะไม่ได้สั่งสอนเราโดยตรงเหมือนกับระบบการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งอาศัยการศึกษาจากการทำงานลงมือปฏิบัติจริงจากครูผู้สอน หรือผู้ที่ถ่ายทอดวิชาการปรุเรือไทย
- ความเห็นเรื่องความนิยมเรือนไทยของผู้คนทั่วไป ช่างแดงให้ความเห็นว่ายังมีความนิยมสูง โดยสังเกตจากงานที่ทำ ซึ่งมีผู้มาสั่งให้ปรุเรือนไทยค่อนข้างมาก
- ช่างแดงแสดงความคิดเห็นว่า ตนเองไม่ใช่ศิลปิน แต่เป็นช่างที่มีใจรักในงานช่างปรุเรือไทยเท่านั้น
- ทุกๆ ปี ช่างจะมีการพบปะกันในพิธีไหว้ครูของแต่ละ “โรง” หรือ แต่ละกลุ่มช่าง

2) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เสาคามีขนาดเล็กที่สุด คือ 6x6 นิ้ว โดยเสาค่าจะใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง
- สัดสวนทั้งดงามของเรือนไทยจะมีขนาด 3.50x9.00 เมตร

3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- กรรมวิธีการปรุเรือไทยมีดังนี้ 1) ตกลงกับผู้ว่าจ้างในเรื่องขนาดของเรือน 2) ทำจั่วให้ได้ทรงที่ต้องการ 2) ทำบันลม 3) ทำฝา 4) ทำเสา
- ผู้ว่าจ้างให้ทำเรือนไทยส่วนใหญ่มักจะใช้เป็นเรือนพักอาศัยจริง ส่วนน้อยเท่านั้นที่นำเรือนไปเป็นส่วนประดับบ้าน

4) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- ความสูงต่ำของทรงหลังคาจะขึ้นอยู่กับช่างผู้สร้างสรรค์ จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของช่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะเฉพาะตัวของช่างอยุธยา ซึ่งจะมี "ลูกเล่น" ในการสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์
- ทรงของเรือไทยขึ้นอยู่กับจั่วของเรือ ได้แก่ 1)จั่วหน้าพรหม จะมีลูกพักหน้าพรหมเป็นองค์ประกอบ 2) จั่วพระอาทิตย์ 3) จั่วใบปรีอ

3.4 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายธีระ ไยบัว

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เสากลมเป็นเสาที่ตรงงอไม่แข็งกระด้าง
- ครูช่างคนสำคัญอีกคนหนึ่งที่ช่างเล็งกล่าวถึง คือ “ช่างเซฟ” ซึ่งเป็นช่างเก่าแก่และถือว่าเป็นบรมครูช่างสำคัญคนหนึ่ง
- ครูช่างที่สำคัญๆ คือ “ช่างโก๊ะ” ซึ่งช่างเล็งได้อ้างถึงในระหว่างการสัมภาษณ์ ช่างบูรณะเรือไทยรุ่นใหม่จะเป็นช่างที่มีอายุน้อยๆ ส่วนช่างรุ่นครูเช่นเดียวกับช่างโก๊ะหาได้น้อย
- ความเชื่อเรื่องเรือไทยของช่าง มีการสืบทอดกันมาในเรื่ององค์ประกอบของเรือไทยเป็นหลัก
- ความเชื่อเรื่องการวางตำแหน่งบันได ช่างเล็งเล่าว่า ช่างบูรณะเรือไทยจะวางตำแหน่งบันไดให้หันไปทางทิศตะวันออก ส่วนเหตุผลของการวางในลักษณะเช่นนั้นช่างเล็งไม่สามารถให้เหตุผลได้
- ความรู้ที่ช่างเล็งได้รับในเรื่องการบูรณะเรือไทยเกิดจากการรับรู้และอาศัยการจดจำ การลงมือทำ ตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ของการปฏิบัติจริง
- ความรู้สึกต่อความนิยมเรือไทยนั้น ช่างเล็งได้แสดงความรู้สึกว่า รู้สึกเสียดายที่เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ช่างบูรณะเรือไทยในอนาคตน่าจะลดน้อยลงและที่สำคัญรูปแบบของเรือไทยก็จะผิดเพี้ยนไปจากเดิม จำนวนช่างที่บูรณะเรือไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยเฉพาะในเขตบางปะหันน่าจะยังคงจำนวนเท่าเดิม โอกาสที่จะเพิ่มจำนวนคงมีน้อยมาก
- ช่างจะมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทุกปีในพิธีไหว้ครูของแต่ละโรง
- ช่างรับบูรณะเรือไทยในปัจจุบันจะอยู่กันเป็นกลุ่มหรือเรียกกันว่าตาม “โรง” ต่างๆ ปัจจุบันจะมีประมาณ 10 โรง ซึ่งจะพบได้ในเขตบางปะหัน ซึ่งการที่ช่างบูรณะเรือไทยเข้าไปอยู่ในโรงต่างๆ นั้น เป็นหลักประกันอย่างหนึ่งของช่างในการประกอบอาชีพ โดยผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่ก็จะไปว่าจ้างช่างที่โรงต่างๆ ซึ่งน้อยมากที่จะไปว่าจ้างโดยตรงกับตัวช่างเลย และปัญหาสำคัญของช่างก็คือเรื่องงบประมาณในการลงทุน
- ที่มาของบันลมปลายแหลม ซึ่งในอดีตบันลมจะไม่แหลมเหมือนกันกับในปัจจุบัน เมื่อก่อนใช้ไม้แผ่นเดียวในการทำบันลม แต่ในปัจจุบันไม้หายากจึงจำเป็นต้องนำไม้มาต่อกันทำเป็นยอดของบันลม

- บันลุมของเรือไทยอยุธยาในสมัยก่อนจะไม่แหลมเพรียวเหมือนในปัจจุบัน ช่างเส็งได้ให้ความเห็นว่า ลักษณะบันลุมของเรือไทยอยุธยามีลักษณะคล้ายกับคุ่มขุนแผน ซึ่งมีลักษณะบันลุมไม่สูงแหลมเพรียวเหมือนในปัจจุบัน

2) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- ขนาดของเรือไทยที่ดังาม คือ 3.50x9.00 เมตร
- ช่างจะทำหลังคาให้ดังามก่อน โดยค้ำนั่งถึงจั่วของหลังคา ซึ่งจะต้องอาศัยความชำนาญของช่างเป็นหลัก ทั้งนี้ จะมี "จั่วครู" เป็นต้นแบบในการบูรณะเรือไทย ซึ่งในแต่ละ "โรง" ที่รับบูรณะเรือไทยก็จะมีสัดส่วนที่แตกต่างกันไป
- สัดส่วนของเรือไทยตามความเห็นของช่างเส็ง คือ เดี่ยวล่าง 7 คอก (3.50 เมตร) เดี่ยวบน 7 คอก (3.50 เมตร) ซึ่งมีขนาดเท่ากัน แต่ในสมัยก่อนเดี่ยวบนจะมีขนาด 6 คอก

3) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เอกลักษณะสำคัญของเรือไทยอยุธยา คือ ลักษณะของบันลุมยอดแหลมเพรียว
- หน้าจั่วของเรือไทยอยุธยามี 4 ชนิด ได้แก่ 1) จั่วหน้าพรหม 2) จั่วใบปรีอ 3) จั่วหางปลา 4) จั่วรัศมีพระอาทิตย์

3.5 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นางสาววย สุขรววยเจริญ

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือไทยเป็นเรือที่สวยงามมีเสน่ห์ จะรู้สึกได้จากการได้เข้าไปสัมผัสจริง
- เรือไทยเป็นเรือมงคล
- เรือไทยมีความคงทนถาวร เนื่องจากโครงสร้างของเรือไทยมีลักษณะลิ่มสอดเข้าหากัน เรือไทยจะมีอายุยืนยาวเป็นร้อยปี (100-200ปี)
- ความเชื่อของการบูรเรือไทยที่สำคัญคือ ไม่หันหน้าไปยังทิศตะวันตก ซึ่งทิศตะวันตกเป็นทิศที่ไม่เป็นมงคล ส่วนความเชื่ออื่นๆ ไม่มีความสำคัญเท่าไร
- ความเห็นเกี่ยวกับเรือไทย ช่างสำรวจได้แสดงความเห็นว่า เดิมนั้นคนไทยหันมานิยมสร้างเรือไทย แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องราคา เนื่องจากเรือไทยจะต้องใช้ไม้ในการบูรเรือ ซึ่งในปัจจุบันไม่มีราคาสูง ในการบูรเรือเราสามารถใส่ลวดลายต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติ โดยปรากฏให้เห็นในลายฉลุที่ประดับตกแต่ง ซึ่งนั่นเป็นจินตนาการของช่างที่อาศัยสิ่งที่อยู่รอบตัวตามธรรมชาติ นำมาสะท้อนออกในเชิงงานศิลปะ เช่น ความอ่อนไหวของใบไม้ ความพลิ้วของต้นไม้ตามธรรมชาติ
- ความรู้ในการบูรเรือไทยได้จากประสบการณ์จริง โดยการไปซื้อเรือไทยเก่าๆ มาเรือแก่ปรับปรุง จนทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเรือไทย และอาศัยความรู้ที่ได้จากการประกอบอาชีพปรับปรุงเรือไทยมาจนปัจจุบัน
- จุดเริ่มต้นของการปรับปรุงเรือไทยของช่างสำรวจ คือ ความต้องการมีเรือไทยเป็นของตนเอง และเมื่อได้มีโอกาสซื้อเรือไทย ก็มีผู้มาขอซื้อต่อในราคาสูงจึงขายไป ทำให้เกิดความคิดในการซื้อขายเรือไทย และปรับปรุงเรือไทยตลอดมาจวบจนทุกวันนี้

2) หลักการการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การเตรียมจั่ว โดยแยกทำเป็นส่วนๆ แล้วนำมาประกอบกัน ซึ่งจะไม่ใช่ตะปูในการต่อไม้ แต่จะใช้การเข้าปากไม้
- ครอบสันหลังคาของเรือไทยในสมัยโบราณจะไม่ทำหลบกระเบื้องด้วยปูน แต่จะใช้กระเบื้องดินเผา ซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างยากและอาศัยเวลาในการทำงานมาก จึงอาจจะหาได้ยาก

- สัดส่วนของเรือไทยที่ดังาม คือ ขนาดความยาว 9 เมตร (4 วา 2 ศอก) เรือที่มีขนาดความยาวเกิน 9 เมตร มักจะเป็นเรือคนหัด ซึ่งการรักษา สัดส่วนเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของการปลงเรือไทย

3) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือไทยของอยุธยามีลักษณะอ่อนช้อยเหมือนผู้หญิง ทรงของเรือไทยอยุธยาเรียกว่า “ทรงหน้านาง” ซึ่งในขณะที่เรือไทยของสุพรรณบุรีมีลักษณะแข็งแรงเหมือนผู้ชาย จึงเรียกทรงของเรือไทยของสุพรรณบุรีว่า “ทรงหน้าพระหรือน้ำพระหม”
- เรือไทยทรงมะลิลา มีลักษณะทรงไม่สูงมาก มีหางปั้นลมแบบหางปลา

3.6 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายจำเนียร ทรัพย์เอนก

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การเบิกหน้าพรหม เป็นส่วนหนึ่งของพิธีการไหว้ครู ซึ่งเป็นการแสดงความระลึกถึงครูอาจารย์
- การถ่ายทอดวิชาวิธีการปรุเรือไทยจะเป็นการเน้นให้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นฝีมือตามลำดับ
- ความรู้เกี่ยวกับการปรุเรือไทยที่ช่างจำเนียรได้รับเกิดจากการเรียนรู้มาจาก ครูสู่น เวชวิชชนะ
- บันไดของเรือไทยจะเป็นบันไดเจาะ คือ ลูกนอนของบันไดจะเจาะเข้าไปในแม่บันได บันไดจะไม่มีราวบันได จำนวนชั้นของบันไดจะเป็นเลขคี่ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา
- ผู้ว่าจ้างโดยส่วนใหญ่จะปลุกเรือเพื่ออยู่อาศัยเป็นหลัก มีเพียงส่วนน้อยที่ปลุกเอาไว้ดู คือ ปลุกไว้ในสวนเพื่อความสวยงาม

2) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เสาคจะใช้ไม้แดง
- ช่างปรุเรือไทยจะให้ความสำคัญกับความงามเป็นหลัก ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปในสัดส่วนของช่างแต่ละคน
- บันลมจะเป็นไม้สัก
- ราคาของเรือไทยมีราคาสูง เนื่องจากเรือไทยต้องใช้ไม้ในการปรุเรือ ซึ่งไม้ในปัจจุบันมีราคาสูง จึงทำให้เรือไทยมีราคาสูงตามไปด้วย
- สัดส่วนของเรือไทยเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของช่างปรุเรือไทย
- สัดส่วนที่งดงามของเรือไทย คือ ขนาดความกว้าง 3.50 เมตร และขนาดความยาว 9.00 เมตร
- หลักการโบราณของการปรุเรือไทยที่สำคัญ คือ ไม่ใช่ตะปูในการปรุเรือ เนื่องจาก การใช้ตะปูจะทำให้เกิดสนิมขึ้นได้

3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- กรรมวิธีการปรุเรือไทยมีลำดับดังนี้ 1) ตกลงกับผู้ว่าจ้างในเรื่องขนาดของเรือที่ต้องการ 2) ทำเครื่องบนหรือส่วนของหลังคา เช่น ชีอ แปหัวเสาค

แปลาน เป็นต้น 3) ทำโครงสร้างเสา 4) ทำฝา 5) ทำส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ลายฉลุชายน้ำ หรือ เเชิงชาย

- ขั้นตอนการก่อสร้าง 1) ตีผัง 2) ขุดหลุม 3) ปักเสา 4) สับซื่อและสวมแปหัวเสา 5) ตั้งจั่ว 6) ติดตั้งจันทัน ชิงชั้นลวง ชิงชั้นดุด หรือ จั่วแดง 7) ติดตั้งแปลาน 8) ติดตั้งบันลม 9) มุงกระเบื้อง 10) ติดตั้งฝา 11) ติดตั้งพื้น 12) ติดตั้งส่วนประกอบอื่นๆ

4) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือนไทยอยุธยามีรูปทรงที่สำคัญคือ 1) รูปทรงหน้านาง 2) รูปทรงหน้าพรหม ซึ่งทรงหน้าพรหมเป็นทรงที่ "โสดสูง" 3) รูปทรงมะลิลา เป็นทรงเตี้ยแบบดั้งเดิม มีเหงาหางปลาที่ปลายบันลม
- ชานตากแดด คือ นอกชาน (ไม่มีหลังคาคลุม)
- ทรงหลังคาของเรือนไทยอยุธยามีดังนี้ 1) ทรงหน้าพรหม 2) ทรงหน้านาง ซึ่งเป็นทรงที่ต่ำกว่าทรงหน้าพรหม 3) ทรงมะลิลา ซึ่งเป็นทรงที่ต่ำกว่าทรงหน้านาง และมีเหงาหางปลาที่ปลายบันลม
- ฝาเฉลียง คือ ฝาเรือนที่อยู่บริเวณระเบียง
- ฝาของเรือนไทยมีดังนี้ 1) ฝาปะกน 2) ฝาสายบัวน้ำลึก 3) ฝาเพ็ชรม 4) ฝาดำรวจหรือสำรวจ
- ระเบียง คือ ชานที่มีหลังคาคลุม

3.7 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายเต๋อ สถิตย์มัน

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- วิชาการปรุเรือไทยอยุธยาน่าจะมีการคงอยู่ เนื่องจากเรือไทยมีอายุยืนยาว 2-3 ชวงคน การสืบทอดวิชาการปรุเรือไทยก็จะเรียนรู้จากครูที่แบ่งงานตามหน้าที่ให้ทำเป็นขั้นๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ
- สัดส่วนที่งดงามของเรือไทย คือ ขนาด 3.50x9.00 เมตร
- ผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่ปลุกเรือเพื่ออยู่อาศัยจริง

2) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เรือไทยอยุธยามักจะทำเสาด้วยไม้เต็งหรือไม้แดง ส่วนประกอบหลักจะเป็นไม้สัก
- การปรุเรือไทยนิยมทำเสาเป็นเสากลมเนื่องจากมีความอ่อนข้อย ส่วนเสาเหลี่ยมไม่นิยมทำ
- หน่วยวัดในการปรุเรือไทยปัจจุบัน จะใช้เป็นหน่วยวัดเป็นเมตร

3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- กรรมวิธีการปรุเรือไทยมีดังนี้ 1) ขึ้นจั่ว 2) ทำบันลม 3) ทำฝา 4) ทำเสา
- ขั้นตอนการปรุเรือไทยที่สถานที่จริงมีดังนี้ 1) ตั้งเสา 2) ขึ้นโครงซ็อบน 3) ขึ้นจั่ว 4) ทำเครื่องบนทั้งหมด 5) ประกอบฝา 6) ทำหลังคากันสาด 7) ทำพื้น

3.8 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: นายเชฟ ประทีปทอง

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การเบิกหน้าพรหมบริเวณ “ลูกยอด” หรือ บริเวณปลายของหน้าจั่ว เป็นคติในการสืบทอดการเคารพระลึกถึงครูบาอาจารย์ โดยใช้เลื่อย สิว ขวาน ค้อน ทำให้เป็นตำหนิ ซึ่งการเบิกหน้าพรหมนี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีไหว้ครู การทำให้เกิดตำหนิบริเวณจั่วหน้าพรหมนั้นเป็นการสอนให้รู้ว่า ของทุกอย่างต้องมีตำหนิ คือ ไม่มีอะไรสมบูรณ์ เดิมมีการทำตำหนิให้มีขนาดประมาณ 3 นิ้ว ปัจจุบันอาจจะทำเพียงแคเป็นรอยให้เห็นเท่านั้น
- การเปิดหน้าต่างเข้าภายในตัวเรือนเพื่อความสวยงาม
- การสืบทอดวิชาการปรุเรือไทยเป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่น โดยมีครูคอยชี้แนะจากการปฏิบัติจริง
- ครอบมูมหลังคาของเรือนไทย ในสมัยโบราณจะใช้กระเบื้องดินเผา แต่สมัยต่อมาใช้ครอบมูมเป็นปูนปั้น
- ความเชื่อเรื่องเศษ ขนาดของเรือนไทยต้องมีเศษ ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องการทำมาค้าขายที่ต้องเหลือเศษ
- ความเชื่อเรื่องทิศ เรือนไทยจะหันหน้าไปทางทิศเหนือหรือทิศตะวันออก ห้ามหันหน้าเรือนไปยังทิศตะวันตก
- ความเชื่อเรื่องบันได จำนวนชั้นบันไดจะต้องเป็นเลขคี่ ไม่ทำบันไดให้มีจำนวนชั้นเป็นเลขคู่
- ความเชื่อเรื่องราวจับบันได เรือนไทยจะไม่ทำราวจับบันได เนื่องจากจะเกิดความไม่สะดวกเวลาอาบน้ำอาบน้ำพื้นขึ้นเรือนตามวิถีชีวิตในสมัยก่อน และในปัจจุบันก็นิยมรูปแบบบันไดที่ไม่มีราวจับสืบทอดกันมา

2) หลักการทำงานของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การวัดขนาดของเรือนไทย หมายถึงระยะที่วัดจากริมฝาด้านหนึ่งไปยังริมฝาดีกด้านหนึ่ง หรือเรียกว่า “ร่วมนอก” เช่น เรือนกว้าง 3 เมตร จะต้องวัดจากขอบฝาดหนึ่งถึงอีกขอบฝาดหนึ่ง มิใช่วัดจากจุดศูนย์กลางของเสา
- ขนาดของเสาจะมีตั้งแต่ 8 นิ้ว ถึง 10 นิ้ว ขนาดที่โตกว่านี้ไม่นิยมทำกัน ไม้ที่นำมาทำเป็นเสาเรือนจะใช้ไม้เต็งและไม้แดง โดยส่วนมากจะใช้ไม้เต็งเป็นหลัก จั๊วบันลุมจะใช้ไม้สักหลัก งานโครงสร้างจะใช้ไม้เต็ง

- ช่างปรุเรือไทยไม่มีการเขียนแบบ เนื่องจากแบบและสัดส่วนทั้งหลายจะอาศัยการจดจำจนเกิดความชำนาญ และสามารถปรุเรือไทยได้อย่างงดงาม ซึ่งแต่ละช่างก็จะมี ความแตกต่างกันไปตามประสบการณ์
- รูปแบบที่ทำอยู่จะเป็นหลังๆ ไม่ได้สร้างเป็นเรือนหมู่
- สัดส่วนที่งดงามของเรือไทยคือ ขนาดความกว้าง 3.50 เมตร ขนาดความยาว 9.00 เมตร
- สีของเรือไทยนิยมทำสีโอ๊ค หรือโครสีของเนื้อไม้ ไม่ทาสีอย่างอื่น

3) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- กรรมวิธีในการปรุเรือไทยมีดังนี้ 1) หาจั่วตามขนาดของเรือที่ต้องการ 2) หาเด็ยวเสา 3) หาเด็ยวยอดบันลม 4) หาชายระเบียงแนวหลังคากันสาด 5) ทำองค์ประกอบอื่นๆ
- ขั้นตอนการก่อสร้างมีดังนี้ 1) ขึ้นเสา 2) ติดตั้งไม้ซื่อและแปหัวเสา 3) ขึ้นฝา 4) ติดตั้งเครื่องบน 5) ติดตั้งเชิงชาย 6) ติดตั้งหลังคากันสาด 7) ติดตั้งพื้น 8) ติดตั้งประตูหน้าต่าง
- ระยะเวลาในการปรุเรือไทย จะใช้เวลาในการปรุส่วนประกอบต่างๆ ประมาณ 1 เดือน และใช้เวลาในการก่อสร้างประมาณ 3 สัปดาห์

4) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- เอกลักษณะที่สำคัญของเรือไทย คือ หน้าจั่ว ซึ่งเดิมน้ำจั่วจะมีบันลมไม่สูงเหมือนในปัจจุบันนี้
- ทรงหลังคาของเรือไทยเดิมมีดังนี้ 1) ทรงหน้านาง 2) ทรงหน้าพรหม 3) ทรงมะลิลา
- ผนังของเรือไทยมีดังนี้ 1) ฝาเพ็ยม 2) ฝาปะกน 3) ฝาสายบัว 4) ฝาสำรวจ 5) ฝานอยโข่ง คือ ฝาที่ทำจากไม้ไผ่มีลักษณะเหมือนกับฝาขัดแตะ
- ลักษณะของหน้าจั่วของเรือไทยมีดังนี้ 1) ลูกฟัก 2) จั่วใบปรีอ 3) จั่วแสงอาทิตย์

3.9 สรุปการสัมภาษณ์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- การถ่ายทอดวิชาความรู้
 1. การถ่ายทอดวิชาช่างการปรุเรือไทยจะเป็นการเน้นให้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นฝีมือ
 2. การสืบทอดวิชาช่างการปรุเรือไทยเป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่น โดยมีครูคอยชี้แนะจากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้วิชาช่างการปรุเรือไทยจะต้องอาศัยการฝึกจากครูโดยการทำงานจริง และจะต้องมีใจรักเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การสืบสานงานช่างการปรุเรือไทยจะต้องอาศัยการปฏิบัติงานจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้วิชาช่างการปรุเรือไทยจากช่างโดยตรง และในปัจจุบันก็มีการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวอยู่
 3. ความรู้การปรุเรือไทยต้องเกิดจากประสบการณ์จริง การรับรู้และอาศัยการจดจำ การลงมือทำ ตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ของการปฏิบัติจริง
 4. ช่างจะมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทุกปีในพิธีไหว้ครูของแต่ละโรง
 5. ช่างอยุธยาจะอยู่ในเขตอำเภอบางปะหัน ซึ่งเป็นกลุ่มช่างการปรุเรือไทยอยุธยากลุ่มเดียวที่มีอยู่ในขณะนี้ โดยมีการสืบสานกรรมวิธีการปรุเรือไทยกันมาอย่างต่อเนื่อง ในเขตบางปะหันจะพบว่าช่างการปรุเรือไทยมีลักษณะคล้ายกันมาก ในกลุ่มนี้บ้างเป็นเครือญาติกัน หรือ ต่างกันออกไปเลยก็มี
 6. ความละเอียดอ่อนของช่างจะมีความแตกต่างกันไป
 7. หลักการทำงานโดยทั่วไปของช่างการปรุเรือไทยจะต้องมีใจรัก ในการศึกษาวิชาช่างการปรุเรือไทยอาศัยการเรียนรู้ในลักษณะ "ครูพักลักจำ" คือ อาศัยการสังเกตว่าครูทำอะไร ก็จำมาทำตาม ลองผิดลองถูก จนเกิดความชำนาญและสามารถนำวิชาความรู้มาประกอบเป็นอาชีพเลี้ยงตนได้
- ครูช่างคนสำคัญ
ครูช่างคนสำคัญ คือ "ช่างเซฟ" ซึ่งเป็นช่างเก่าแก่และถือว่าเป็นบรมครูช่างสำคัญคนหนึ่ง ครูช่างคนอื่นๆ ได้แก่ ช่างละเอียด ช่างสมจิตร ช่าง

โก๊ะ ช่างสมหมาย ช่างจำเนียร โดยในปัจจุบันมีครูช่างบางคนเท่านั้นที่ยังทำงานช่างอยู่ นอกจากนั้นเป็นช่างรุ่นใหม่ซึ่งเป็นช่างที่มีอายุน้อย

- ความเชื่อนั้นมีอยู่หลากหลาย สรุปได้ดังนี้
 1. การเบิกหน้าพรหม เป็นการประกอบพิธีในการขึ้นเรือนหรือขึ้นบ้านใหม่ ก่อให้เกิดสิริมงคล เป็นคติในการสืบทอดการเคารพระลึกถึงครูบาอาจารย์ โดยช่างจะจัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี และการเบิกหน้าพรหมนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของพิธีไหว้ครู การทำให้เกิดตำหนิบริเวณจั่วหน้าพรหมนั้นเป็นการสอนให้รู้ว่า ของทุกอย่างต้องมีตำหนิ คือ ไม่มีอะไรสมบูรณ์ ช่างจะนำเลื่อยผ่าที่หน้าจั่ว เพื่อทำเป็นตำหนิของจั่วบริเวณ "ลูกยอด" หรือ บริเวณปลายของหน้าจั่ว โดยใช้เลื่อย สีว ขวาน ค้อน ทำเป็นตำหนิ เดิมมีการทำตำหนิให้มีขนาดประมาณ 3 นิ้ว ปัจจุบันอาจจะทำเพียงแคเป็นรอยให้เห็นเท่านั้น การเบิกหน้าพรหมทำเพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวของช่างเป็นสำคัญ มิได้เป็นการทำพิธีกรรมสำหรับผู้อยู่อาศัย
 2. การปลูกต้นไม้กลางนอกชาน เป็นการทำให้ผู้อยู่อาศัยมีจิตใจเยือกเย็น อ่อนไหว โดยมากมักจะปลูกต้นจำปี ต้นนมแมว และต้นไม้มงคลต่างๆ
 3. เรื่องทิศ เรือนไทยจะหันหน้าไปทางทิศเหนือหรือทิศตะวันออก ห้ามหันหน้าเรือนไปยังทิศตะวันตก เนื่องจากเชื่อกันว่าทิศตะวันตกเป็นทิศที่อวมงคล
 4. การตั้งศาลเพียงตา เป็นพิธีหลังจากการทำพิธีทำบัตรทำพี เป็นความเชื่อในเรื่องการตั้งธรณีศาล โดยจะประกอบพิธีทางพราหมณ์ เพื่อขอขมาเจ้าที่เจ้าทางก่อนปรุงเรือไทย หลังจากตั้งศาลเพียงตาก็จะประกอบพิธีหาฤกษ์ขุดหลุมเพื่อตั้งเสาเอกและเสาโท
 5. การปรุงเรือไทยจะไม่ทำบันไดที่มีจำนวนชั้นเป็นเลขคู่ เพราะถือว่าเป็นบันไดผี ส่วนใหญ่จะทำบันไดที่มีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ ซึ่งถือว่าเป็นบันไดคน จำนวนชั้นที่นิยมทำกัน ได้แก่ 5 ชั้น 7 ชั้น และ 11 ชั้น
 6. ธรณีประตูบริเวณบันได จะห้ามไม่ให้คนเดินเหยียบแม่ธรณี ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำมาหากินไม่ขึ้น
 7. ราวจับบันได เรือนไทยจะไม่ทำราวจับบันได เนื่องจาก จะเกิดความไม่สะดวกเวลาหามน้ำหามฟืนขึ้นเรือนตามวิถีชีวิตในสมัยก่อน และในปัจจุบันก็นิยมรูปแบบบันไดที่ไม่มีราวจับสืบทอดกันมา
 8. การสืบทอดมาเรื่องเรือนไทย จะเน้นในเรื่ององค์ประกอบของเรือนไทยเป็นหลัก

9. เศษของขนาดต่างๆ ของเรือนไทย ซึ่งขนาดของเรือนไทยต้องมีเศษ ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องการทำมาค้าขายที่ต้องเหลือเศษ
10. การเคารพครูบาอาจารย์ โดยจะต้องมีการจัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี ซึ่ง “ครู” ในที่นี้หมายถึงคนที่เราเคยไปทำงานอยู่ด้วย แต่อาจจะไม่ได้สั่งสอนเราโดยตรงเหมือนกับระบบการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งอาศัยการศึกษาจากการทำงานลงมือปฏิบัติจริงจากครูผู้สอนหรือผู้ที่ถ่ายทอดวิชาการปรุงเรือนไทย
11. หน่วยในการวัดของช่างมักจะทำให้มีการเหลือเศษ โดยไม่นิยมเลขที่ลงตัว ทั้งนี้ช่างจะมีความเชื่อว่าการเหลือเศษของตัวเลขเป็นเสมือนมรรคผลที่จะทำให้มีกินมีใช้
 - การปรุงเรือนสามารถใส่ลวดลายต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติ โดยปรากฏให้เห็นในลายฉลุที่ประดับตกแต่ง ซึ่งนั่นเป็นจินตนาการของช่างที่อาศัยสิ่งที่อยู่รอบตัวตามธรรมชาติ นำมาสะท้อนออกในเชิงงานศิลปะ เช่น ความอ่อนไหวของใบไม้ ความพริ้วของต้นไม้ตามธรรมชาติ
 - ช่างปรุงเรือนไทยแสดงความคิดเห็นว่า ตนเองไม่ใช่ศิลปิน แต่เป็นช่างที่มีใจรักในงานช่างปรุงเรือนไทยเท่านั้น ในปัจจุบันช่างจะอยู่กันเป็นกลุ่มหรือเรียกกันว่าตาม “โรง” ต่างๆ ปัจจุบันจะมีประมาณ 10 โรง ซึ่งจะพบได้ในเขตบางปะหัน การที่ช่างปรุงเรือนไทยเข้าไปอยู่ในโรงต่างๆ นั้น เป็นหลักประกันอย่างหนึ่งของช่างในการประกอบอาชีพ โดยผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่ก็จะไปว่าจ้างช่างที่โรงต่างๆ น้อยมากที่จะไปว่าจ้างกับช่างโดยตรง และปัญหาสำคัญของช่างก็คือเรื่องงบประมาณในการลงทุน
 - ที่มาของบันลุ่มปลายแหลม ในอดีตบันลุ่มจะไม่แหลมเหมือนกับในปัจจุบันเมื่อก่อนใช้ไม้แผ่นเดียวในการทำบันลุ่ม แต่ในปัจจุบันไม้หายากจึงจำเป็นต้องนำไม้มาต่อกันทำเป็นยอดของบันลุ่ม
 - ผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่จะปลูกเรือนเพื่ออยู่อาศัยเป็นหลัก มีเพียงส่วนน้อยที่ปลูกเอาไว้ชม คือ ปลูกไว้ในสวนเพื่อความสวยงาม
 - ความเห็นทั่วไป
 1. เรือนไทยนิยมทำเสาให้กลม เสากลมเป็นเสาที่งดงามไม่แข็งกระด้าง
 2. เรือนไทยเป็นเรือนที่สวยงามมีเสน่ห์ จะรู้สึกได้จากการได้เข้าไปสัมผัสสัมผัสจริง
 3. เรือนไทยเป็นเรือนมงคล

4. เรือไทยมีความคงทนถาวร เนื่องจากโครงสร้างของเรือไทยมีลักษณะลึมหอบเข้าหากัน เรือไทยจะมีอายุยืนยาวเป็นร้อยปี (100-200ปี)
5. เรือไทยอยุธยา มีลักษณะโดดเด่นในเรื่องของความอ่อนช้อยเป็นหลัก ซึ่งสังเกตได้จากปั้นลม และหน้าจั่ว จนมีคำกล่าวที่ว่า "จั่วเป็นครูของปั้นลม"
6. สัดส่วนทั้งดงามของเรือไทย คือ ขนาด 3.50x9.00 เมตร
7. วิชาการปรุเรือไทยอยุธยาน่าจะมีการคงอยู่ เนื่องจากเรือไทยมีอายุยืนยาว 2-3 ชั่วคน การสืบทอดวิชาการปรุเรือไทยก็จะเรียนรู้จากครูที่แบ่งงานตามหน้าที่ให้ทำเป็นชิ้นๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- กรรมวิธีการปรุเรือไทย
 1. กรรมวิธีการปรุเรือไทย ได้แก่ 1) การขึ้นหน้าจั่วให้เกิดความอ่อนช้อยของรูปทรงของหลังคาตามที่ต้องการ 2) การหาจันทัน 3) การหาปั้นลม 4) การหาแปลาน 5) การหาเชิงพรหมเวียน 6) การหาจันทันกันสาดและหากมีระเบียงก็ต้องหาจันทันระเบียงในชั้นตอนนี้ด้วย 7) การหาฝาผนัง 8) การหาพริ้งหรือแม่เตาไฟ 9) การหาพื้น รอด อะเส คาน ตง 10) การหาเสา
 2. ขั้นตอนการปรุเรือไทย เริ่มด้วยการกำหนดขนาดของเรือ โดยในสมัยโบราณนิยมให้เรือ 1 หลัง จะมีขนาด 3 ห้อง คือ มีเสา 3 ช่วง (มีเสา 8 ต้น หากนับรวมระเบียงก็จะมีเสาทั้งหมด 12 ต้น) ในส่วนของระเบียงหรือลูกโถง ซึ่งเป็นส่วนที่ติดอยู่กับตัวห้อง และถ้ามีฝาบริเวณระเบียงก็จะเรียกว่า ฝาเฉลียง ส่วนพะไลเป็นการต่อชายคาออกไปด้านข้างหรือด้านหลัง
 3. แบบก่อสร้างไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด เนื่องจาก "แบบทั้งหลายจะอยู่ในหัวของช่าง" หรือ ช่างจะอาศัยความชำนาญที่สั่งสมมาจนสามารถจดจำแบบทั้งหมดได้อย่างแม่นยำ ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะเฉพาะของช่างพื้นถิ่นโดยทั่วไป ในกรณีที่มีแบบก่อสร้างมาให้ก็อาจจะทำให้การตกลงร่วมกันทำได้ง่ายขึ้น แต่แบบดังกล่าวที่ได้มาก็ไม่นำไปใช้ประกอบการปรุเรือไทยแต่อย่างใด

4. การเลือกไม้จะต้องเลือกไม้ที่มีหน้ากว้างมากๆ วิธีการเข้าปากไม้ของช่างในปัจจุบันยังคงรักษาวิธีการเหมือนกับช่างในอดีต โดยจะไม่ใช้ตะปูในการปรุจเรือไทย
5. ทรงของหลังคาจะมีลักษณะเหมือนกัน แตกต่างกันตรงที่ความอ่อนช้อยของลักษณะของจั่วและบันลม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ว่าจ้างเป็นหลักว่าต้องการให้สูงเท่าไร
6. ส่วนที่ยากที่สุดของการปรุจเรือไทย คือ การปรุจเครื่องบน และการปรุจฝา โดยเฉพาะเครื่องบนที่มีความอ่อนช้อย
7. สิ่งสำคัญและยากที่สุดของการปรุจเรือไทย คือ การค้ำนึ่งถึงสัดส่วนของตัวเรือน และการค้ำนึ่งถึงสัดส่วนของเครื่องบนหรือทรงหลังคา
8. เรือไทยอยุธยา มักจะทำเสาด้วยไม้เต็งหรือไม้แดง ส่วนประกอบหลักจะเป็นไม้สัก
9. เสาที่มีขนาดเล็กที่สุด คือ 6x6 นิ้ว โดยเสาคือใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง
10. เสาที่ใช้นิยมเป็นเสากลมเนื่องจากมีความอ่อนช้อย
11. กรรมวิธีการปรุจเรือไทย มีดังนี้ 1) ตกลงกับผู้ว่าจ้างในเรื่องขนาดของเรือนที่ต้องการ 2) ปรุจเครื่องบนให้หมด คือ ขุดของหลังคาทั้งหมด การทำจั่วตามขนาดของเรือนที่ต้องการ การขึ้นโครงข้อบน แปะหัวเสา แปลาน การทำบันลม 3) ทำฝาตามขนาดความสูงที่ต้องการ 4) หาเดือยเสา 5) ทำส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ลายฉลุชายน้ำ หรือ เชิงชาย เป็นต้น
12. การทำงานช่างจะทำโดยไม่มีแบบหรือเขียนแบบเหมือนสมัยนี้ อาศัยความชำนาญของช่างในเรื่องสัดส่วน ขนาดของเรือน โดยขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ซื้อในเรื่องต่างๆ
13. ขนาดของเสาเรือน ขนาดเล็กสุดจะมีขนาด 6x6 นิ้ว ขนาดมาตรฐานจะมีขนาด 8x8 นิ้ว และขนาดใหญ่ที่สุดจะมีขนาด 12x12 นิ้ว ขนาดที่ใหญ่กว่านี้ไม่นิยมทำกัน ไม้ที่จะมาทำเป็นเสาของเรือนจะใช้ไม้เต็งและไม้แดง โดยส่วนมากจะใช้ไม้เต็งเป็นหลัก จั่วบันลมจะใช้ไม้สักหลัก งานโครงสร้างจะใช้ไม้เต็ง
14. ขั้นตอนการก่อสร้างเรือไทย มีดังต่อไปนี้ 1) ตีผัง 2) ขุดหลุม 3) ตั้งเสา 4) ติดตั้งเครื่องบน 5) สับข้อและสวมแปหัวเสา 6) ขึ้นจั่ว 7) ติดตั้งบันลม 8) มุงกระเบื้อง 9) ชายระเบียงแนวหลังคากันสาด 10) ติดตั้งเชิงชาย 11) ทำหลังคากันสาด 12) ขึ้นฝา 13) ติดตั้งพื้น 14) ติดตั้งประตูหน้าต่าง 15) ติดตั้งส่วนประกอบอื่นๆ

15. ครอบสันหลังคาของเรือนไทยในสมัยโบราณจะไม่ทำหลบกระเบื้องด้วยปูน แต่จะใช้กระเบื้องดินเผา ซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างยากและอาศัยเวลาในการทำงานมาก จึงอาจจะหาได้ยาก
 16. ช่างจะทำหลังคาให้ดังงามก่อน โดยคำนึงถึงजूของหลังคา ซึ่งจะต้องอาศัยความชำนาญของช่างเป็นหลัก ทั้งนี้ จะมี "जूครุ" เป็นต้นแบบในการบูรณะเรือนไทย ซึ่งในแต่ละ "โรง" ที่รับบูรณะเรือนไทยก็จะมีสัดส่วนที่แตกต่างกันไป
 17. ช่างบูรณะเรือนไทยไม่มีการเขียนแบบ เนื่องจากแบบและสัดส่วนทั้งหลายจะอาศัยการจดจำ จนเกิดความชำนาญ และสามารถบูรณะเรือนไทยได้อย่างงดงาม ซึ่งแต่ละช่างก็จะมี ความแตกต่างกันไปตามประสบการณ์
 18. ช่างบูรณะเรือนไทยจะให้ความสำคัญกับความงามเป็นหลัก ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในสัดส่วนของช่างแต่ละคน
 19. ระยะเวลาในการบูรณะเรือนไทย จะใช้เวลาในการบูรณะส่วนประกอบต่างๆ ประมาณ 1 เดือน และใช้เวลาในการก่อสร้างประมาณ 3 สัปดาห์
 20. สีของเรือนไทยนิยมทำสีโอ๊ค หรือสีของเนื้อไม้ ไม่ทาสีอื่น
 21. หลักการบูรณะเรือนไทยโบราณที่สำคัญ คือ ไม่ใช้ตะปูในการบูรณะ เนื่องจาก การใช้ตะปูจะทำให้เกิดสนิมขึ้นได้
 22. กระเบื้องมุงหลังคาที่ไม่เคลือบจะเกิดปัญหาเรื่องเชื้อรา ในระยะหลังจึงนิยมกระเบื้องเคลือบซึ่งแก้ปัญหาเรื่องเชื้อราได้เป็นอย่างดี
- หน่วยการวัด
 1. การวัดขนาดของเรือนไทย จะหมายถึงระยะที่วัดจากริมฝาด้านหนึ่งไปยังริมฝาดีกด้านหนึ่ง หรือเรียกว่า "รวมนอก" เช่น เรือนกว้าง 3 เมตร จะต้องวัดจากขอบฝาดึงขอบฝาด มิใช่วัดจากจุดศูนย์กลางของเสา
 2. ขนาดของเรือนมักจะมีเศษ เช่น หากตกลงกันว่าจะบูรณะเรือนไทยที่มีขนาด 8 เมตร ขนาดที่ก่อสร้างจริงจะมีขนาด 16 ศอก-คืบ เศษของขนาดต่างๆ เป็นผลมาจากความเชื่อในเรื่อง "มรรคผล" ซึ่งเป็นเรื่องของความเจริญก้าวหน้า
 3. หน่วยวัดในปัจจุบันจะใช้เป็นเมตร ไม่ใช้ระบบหน่วยวัดแบบสมัยเก่า คือ นิ้ว คืบ ศอก วา ขนาด 1 กำมา คือ หน่วยของการวัดของช่างพื้นถิ่นอยุธยา โดยจะมีขนาดเล็กกว่า 1 ศอก (กำมือ) ซึ่งขนาด 1 ศอก มี

จะแบออก วัดจากปลายข้อศอกถึงปลายนิ้วกลาง แต่ขนาด 1 กำมา จะวัดจาก ปลายข้อศอกถึงหลังกำมือหรือหลังหมัด

- ความเห็นทั่วไป
 1. ในความเห็นของช่างเห็นว่าช่างที่ผลิต และช่างที่ประกอบเรือนไทยควรมาจากแหล่งเดียวกัน เพื่อจะได้มีความเข้าใจในวิธีการบูรณะเรือหรือการประกอบเรือนนั้นๆ ให้สำเร็จลงตัว
 2. เรือนไทยในปัจจุบันนิยมติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ซึ่งก็ไม่มีปัญหาการก่อสร้างแต่อย่างใด
 3. ข้อจำกัดของเรือนไทย คือ เรือนไทยมีพื้นที่ใช้สอยน้อย
 4. ความนิยมเรือนไทยที่มักจะสร้างเดี่ยวล่องเป็นปูน (ค.ส.ล.) และเดี่ยวบนเป็นไม้ ในความเห็นของช่างก็จะไม่เห็นด้วยในเรื่องของรูปแบบ แต่เห็นด้วยในแง่ประโยชน์ใช้สอยซึ่งสนองต่อการอยู่อาศัยในปัจจุบัน
 5. ผู้ว่าจ้างให้ทำเรือนไทยส่วนใหญ่มักจะใช้เป็นเรือนพักอาศัยจริง ส่วนน้อยเท่านั้นที่นำเรือนไปเป็นส่วนประดับบ้าน
 6. ราคาของเรือนไทยมีราคาสูง เนื่องจากเรือนไทยต้องใช้ไม้ในการบูรณะเรือน ซึ่งไม้ในปัจจุบันมีราคาสูง จึงทำให้เรือนไทยมีราคาสูงตามไปด้วย
 7. สัดส่วนที่งดงามของเรือนไทย คือ ขนาดความกว้าง 3.50 เมตร และขนาดความยาว 9.00 เมตร (4 วา 2 ศอก) เรือนที่มีขนาดความยาวเกิน 9 เมตร มักจะเป็นเรือนคหบดี ซึ่งการรักษาสัดส่วนเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของการบูรณะเรือนไทย

3) เอกลักษณะและสัญลักษณ์สำคัญของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

- ความเห็นทั่วไป
 1. ปัจจุบันคนไทยหันมานิยมสร้างเรือนไทย แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของราคา เนื่องจากเรือนไทยจะต้องใช้ไม้ในการบูรณะเรือน ซึ่งในปัจจุบันไม่มีราคาสูง ความนิยมเรือนไทยของผู้คนทั่วไปยังมีความนิยมสูง โดยสังเกตจากงานที่ทำ ซึ่งมีผู้มาสั่งให้บูรณะเรือนไทยค่อนข้างมาก เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องเรือนไทยเท่าที่ควร ช่างบูรณะเรือนไทยในอนาคตน่าจะลดน้อยลงและที่สำคัญรูปแบบของเรือนไทยก็จะผิดเพี้ยนไปจากเดิม จำนวนช่างที่บูรณะเรือนไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยเฉพาะในเขตบางปะหันน่าจะยังคงจำนวนเท่าเดิม โอกาสที่จะเพิ่มจำนวนคงมีน้อยมาก

2. การที่ชาวต่างชาติมีความนิยมอยู่อาศัยเรือนไทย อาจเป็นเพราะชื่นชมฝีมือของช่างปรังเรือไทยมากกว่าอย่างอื่น และอาจจะชื่นชอบรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทย และที่สำคัญไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องงบประมาณ ในขณะที่เดียวกันคนไทยโดยทั่วไปก็อาจจะชื่นชอบเรือนไทย แต่มักจะมีปัญหาในเรื่องงบประมาณ เด็กไทยรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมเรือนไทยกันสักเท่าไร ส่วนมากมักจะนิยมบ้านในรูปแบบของฝรั่งกันมากกว่า
- บันลม
 1. บันลมของเรือนไทยอยุธยาจะมีหางสังข์ ซึ่งหมายถึงปลายหาง มีความอ่อนช้อยไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับลูกเล่นของช่างแต่ละคน
 2. บันลมของเรือนไทยอยุธยาในอดีตไม่ได้มีลักษณะสูงเพรียวเหมือนกับปัจจุบันที่พบเห็นโดยทั่วไป ลักษณะบันลมที่สูงเพรียวดังลักษณะที่พบในปัจจุบันเป็นลักษณะที่ช่างได้พัฒนากันมาเมื่อประมาณ 10 ปีย้อนหลัง สมัยก่อนยอดบันลมจะสูงไม่เกิน 1.20 เมตร แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของช่างและผู้ซื้อว่าบันลมของเรือนไทยอยุธยาจะต้องมียอดสูงเพรียว
 3. บันลมที่เลือกใช้ต้องขึ้นอยู่กับขนาดสัดส่วนของเรือน
 4. บันลมยอมนแหลมเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเรือนไทยอยุธยา ซึ่งเดิมนันลมของเรือนไทยอยุธยาจะมียอดปลายแหลมสูงน้อยกว่านี้
 - ฝา
 1. ฝาของเรือนไทยอยุธยา ได้แก่ 1) ฝาบานเพ็ญเกิดจากชาวจีนไหหลำ 2) ฝาปะกน 3) ฝาบัวหลังเจียด 4) ฝาดำรวจหรือฝาสำรวจ 5) ฝาขัดแตะ 6) ฝาสายบัวหลังก่ คือ ฝาที่มีคิ้วบัว 7) ฝาสายบัวน้ำลึก คือ ฝาที่ไม่มีคิ้ว 8) ฝาเฉลียง คือ ฝาของเรือนที่บริเวณระเบียบทั้งสองด้าน
 2. ฝาดำรวจ หรือ ฝาสำรวจ เป็นฝาไม้ขัดกัน มีช่องเปิดเพื่อระบายอากาศ คล้ายกับฝาขัดแตะของเรือนเครื่องผูก
 - ลักษณะเฉพาะ
 1. ลักษณะเฉพาะของช่างอยุธยา ช่างจะดูความอ่อนช้อยของรูปทรงของบันลม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของช่างอยุธยา
 2. ลักษณะเฉพาะของเรือนไทยอยุธยาขึ้นชื่อในเรื่องความอ่อนช้อยและความนิ่มนวลของรูปทรง และเส้นสาย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของช่างผู้ถ่ายทอดผลงาน ช่างจะกำหนดความสูงความนิ่มนวลของทรงหลังคา โดยอาศัยลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน ซึ่งในกลุ่ม

อยุธยาจะมีลักษณะที่แสดงถึงความอ่อนช้อยในรูปทรงหลังคา ลักษณะแบบทรงจั่วหน้านางเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันที่แสดงให้เห็นถึงความงามของอยุธยา เช่น ตัวเหงา จะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปอีก ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงจิตใจของช่างผู้ที่มีความอ่อนช้อย อ่อนหวานเพียงไร

- เสาของเรือนไทยนิยมทำเป็นเสากลม ขนาดที่นิยมทำเสาเรือน คือ 3.50x8.00 เมตร
- หน้าจั่วของเรือนไทยอยุธยามีดังนี้
 1. หน้าจั่วทรงใบปรีอ มี 2 แบบ คือ ใบปรีอแบบทะเล และ ใบปรีอแบบไม้ทะเล ใช้สำหรับหลังคาที่ต้องการระบายอากาศ
 2. หน้าจั่วทรงมะลิลา เป็นทรงเตี้ยแบบดั้งเดิม มีลักษณะทรงไม่สูงมาก ซึ่งเป็นทรงที่ต่ำกว่าทรงหน้านาง มีเหงาบันลุ่มแบบหางปลาที่ปลายบันลุ่ม
 3. หน้าจั่วทรงแสงอาทิตย์หรือแสงตะวัน
 4. หน้าจั่วทรงหน้านาง ซึ่งเป็นลักษณะของเรือนไทยอยุธยามีลักษณะอ่อนช้อยเหมือนผู้หญิง ทรงจั่วของเรือนไทยอยุธยาจึงเรียกว่า "ทรงหน้านาง" ซึ่งในขณะที่เรือนไทยของสุพรรณบุรีมีลักษณะแข็งแกร่งเหมือนผู้ชาย จึงเรียกทรงของเรือนไทยของสุพรรณบุรีว่า "ทรงหน้าพระหรือหน้าพรหม" หน้าจั่วทรงหน้านางจึงถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของอยุธยา
 5. หน้าจั่วทรงหน้าพรหม ซึ่งทรงหน้าพรหมเป็นทรงที่ "โหดสูง"
 6. หน้าจั่วเรือนครัว บางที่เรียกว่า "เรือนแยงไฟ" มักจะมีขนาด 2 ห้อง (2 ช่วงเสา)
- หลังคา
 1. หลังคาจะมีความสูงต่ำเท่าไรจะขึ้นอยู่กับช่างผู้สร้างสรรค์ จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของช่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะเฉพาะตัวของช่างอยุธยา ซึ่งจะมี "ลูกเล่น" ในการสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์
 2. หลังคาในสมัยก่อนจะใช้กรอบมุงเป็นกระเบื้อง แต่ในระยะหลังจะใช้ปูนเป็นส่วนใหญ่
- องค์กรประกอบทั่วไป
 1. องค์กรประกอบของเรือนจะมีนอกชานหรือชานตากแดดเป็นส่วนเชื่อมเรือนแต่ละหลังเข้าด้วยกัน และนิยมปลูกต้นไม้ให้ทะลุขึ้นมาบริเวณนอกชานเพื่อความร่มรื่น โดยจะปลูกต้นไม้ปี ต้นนมแมว และไม้มงคลต่างๆ

2. องค์ประกอบกระเบื้อง คือ ชานที่มีหลังคาคลุม หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลูกโถง หมายถึงพื้นที่ที่ติดกับห้อง
3. องค์ประกอบชานน้ำ แข็งกันสาด หยอดน้ำ เป็นชื่อเรียกบริเวณปลายหลังคากันสาด โดยช่างพื้นถิ่นอยุธยานิยมเรียกว่า ชานน้ำ
4. องค์ประกอบเชิงตัวบ้าน หรือ เชิงพรหมเวียน เป็นส่วนประดับตกแต่งของเรือนไทยอยุธยา เป็นไม้ฉลุลงดลายน ประดับอยู่บริเวณใต้เชิงกลอน
5. องค์ประกอบเดี่ยวล่าง คือ บริเวณใต้ถุนเรือน จะมีความสูงประมาณ 2.50-3.00 เมตร
6. องค์ประกอบม่านล่างและม่านบน ม่านล่างหมายถึงหย่องหน้าต่างซึ่งจะมีการแกะสลักลงดลายนประดับตกแต่งเพื่อความงดงาม นอกจากนั้นยังมีม่านบนซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับหย่องหน้าต่างแต่ประดับตกแต่งอยู่ด้านบนของหน้าต่าง เป็นลักษณะเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา: ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรงเรือนไทยภาคกลาง

Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

บทที่ 4 การวิเคราะห์ช่างพื้นถิ่นอยุธยา

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ช่างพื้นถิ่นอยุธยามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้านต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในการวิเคราะห์ไว้ดังนี้ 1) การสืบสานงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา 2) รูปแบบการดำเนินกิจการทางด้านการปรงเรือนไทย และ 3) ขั้นตอนการปฏิบัติวิชาชีพ โดยสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ช่างต้นได้ดังต่อไปนี้

4.1 การสืบสานงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

การสืบสานงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการปรงเรือนไทยอยุธยา พบว่ามีรูปแบบคล้ายๆ งานช่างของไทยทั่วไป กล่าวคือ เป็นการสืบสานในลักษณะวงศัญาติและสืบทอดกันมาเป็นช่วงๆ โดยมิได้มีการเปิดสอนวิชาการปรงเรือนไทยอยุธยาอย่างเป็นระบบที่แน่นอน ซึ่งบางครั้งก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสอน เนื่องจากผู้ที่สนใจในการศึกษาวิชาช่างการปรงเรือนไทยอยุธยาจะต้องอาศัยการสังเกตจดจำ และบางครั้งก็ต้องแอบจำ หรือ เรียกว่า “ครูพักลักจำ” และที่สำคัญที่สุดผู้ที่จะมาทำงานเป็นช่างปรงเรือนไทยอยุธยาส่วนใหญ่จะมีใจรักในงานและมีความสนใจเป็นพิเศษ จึงทำให้เกิดความรู้และมีความชำนาญในเชิงช่าง จากการศึกษาสามารถแยกแยะประเด็นในเรื่องการสืบสานงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาที่น่าสนใจได้ดังนี้

1) การถ่ายทอดวิชาความรู้

การถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านการปรงเรือนไทยพื้นถิ่นอยุธยา เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง และพัฒนาฝีมือไปตามลำดับขั้นตอน โดยเป็นการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ครูผู้สอนจะเป็นผู้คอยชี้แนะในขั้นตอนของการปฏิบัติจริง ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีใจรักในงานช่างเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การเรียนรู้นั้นผู้เรียนจะต้องอาศัยการจดจำ การลงมือทำตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ซึ่งความละเอียดอ่อนของช่างแต่ละคนที่แตกต่างกัน ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อฝีมือการปรงเรือนไทยที่แตกต่างกันไป ช่างกลุ่มใหญ่ที่รับปรงเรือนไทยอยุธยารวมกลุ่มกันอยู่ในเขตอำเภอบางปะหัน โดยไม่พบในเขตอำเภออื่นๆ ช่างกลุ่มบางปะหันยังมีการสืบสานกรรมวิธีการปรงเรือนไทยกันมาอย่างต่อเนื่อง และในปัจจุบันการถ่ายทอดวิชาความรู้ของช่างพื้นถิ่นอยุธยาก็ยังปฏิบัติตามหลักข้างต้นที่กล่าวถึง

2) ความเชื่ออันเกี่ยวกับการบูรณะเรือไทยอยุธยา

ความเชื่อเรื่องการเบิกหน้าพรหม	ความเชื่อที่สำคัญของช่างพื้นถิ่นอยุธยา คือ การเบิกหน้าพรหม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงความเคารพครูบาอาจารย์ทางด้านช่าง และช่างทุกคนจะมีการประกอบพิธีไหว้ครูในทุกๆ ปี และการเบิกหน้าพรหมก็เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมของการไหว้ครู ความเชื่อในเรื่องการเบิกหน้าพรหมนี้ถือว่าเป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อแก่ช่างเป็นสำคัญ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ การเบิกหน้าพรหมเดิมที่ช่างจะใช้เลื่อย ลิว ขวาน หรือ ค้อน ทำตำหนิที่บริเวณลูกยอดของจั่วหน้าพรหมอย่างสังเกตเห็นได้ชัดเจนเป็นร่องยาวประมาณ 3 นิ้ว แต่ในปัจจุบันอาจพบเห็นเพียงการชุบให้เป็นรอยบางๆ เท่านั้น การทำตำหนิบริเวณจั่วหน้าพรหมนั้น เชื่อกันว่าเป็นคติที่สอนให้รู้ว่าของทุกอย่างย่อมมีตำหนิ คือ ไม่มีอะไรที่สมบูรณ์แบบ
ความเชื่อเรื่องทิศ	ความเชื่อเรื่องทิศนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งของขั้นตอนการก่อสร้างเรือไทย โดยเชื่อกันว่าจะไม่หันหน้าเรือไปทางทิศตะวันตก เนื่องจากเป็นทิศที่ไม่เป็นมงคล
ความเชื่อเกี่ยวกับบันได	เชื่อกันว่าจำนวนชั้นของบันไดจะต้องเป็นเลขคี่ จะไม่ทำบันไดที่มีจำนวนชั้นเป็นเลขคู่เนื่องจากถือว่าเป็นบันไดผี
ความเชื่อเกี่ยวกับธรณีประตู	กำหนดว่าห้ามเหยียบธรณีประตู เพราะถือว่าการเหยียบธรณีประตูจะทำให้ทำมาหากินไม่ขึ้น
ความเชื่อเรื่องเศษของเรือไทย	การกำหนดขนาดต่างๆ ของเรือไทยจะต้องให้มีเศษ เช่น “ขนาดเจ็ดวาเย่อมศอก” ซึ่งหมายถึงขนาดเจ็ดวาลดลงมา 1 ศอก “ขนาดหนึ่งกำมา” ซึ่งหมายถึงขนาดเล็กกว่า 1 ศอก เพียง 1 กำมือ ซึ่งขนาด 1 ศอก จะวัดความยาวตั้งแต่ข้อศอกไปถึงปลายนิ้วกลาง แต่ 1 กำมา จะวัดความยาวตั้งแต่ข้อศอกไปถึงหลัง

กำปั้น เป็นต้น ทั้งนี้ ความเชื่อในเรื่องเศษของช่างพื้นถิ่นอยุธยานั้นเชื่อกันว่า การทำมาค้าขายจะต้องเหลือเศษ และเป็นความเชื่อเรื่องมรรคผล

4.2 รูปแบบการดำเนินกิจการทางด้านการบูรณะเรือยนต์ไทย

ช่างพื้นถิ่นอยุธยาในปัจจุบันนี้ได้รวมกลุ่มกันทำงานอยู่ใน “โรง” ต่างๆ ซึ่งโรงในที่นี้หมายถึง โรงงานรับบูรณะเรือยนต์ที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในเขตอำเภอบางปะหัน จากการสำรวจพบว่า มีโรงงานรับบูรณะเรือยนต์ทั้งหมดประมาณ 10 โรง ที่มีช่างเข้าไปรวมกลุ่มกันทำงานรับจ้างบูรณะเรือยนต์ ในแต่ละโรงจะแยกเป็นแผนกต่างๆ ได้แก่ ช่างทำเครื่องบนหรือหลังคา ช่างทำฝา ช่างทำเสา เป็นต้น ทั้งนี้การแยกเป็นแผนกต่างๆ สืบเนื่องมาจากกรรมวิธีการบูรณะเรือยนต์ ซึ่งเป็นการเตรียมส่วนประกอบต่างๆ ของเรือยนต์แยกจากกัน เมื่อเตรียมส่วนประกอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาประกอบกัน โดยในขั้นตอนทั้งหมดจะมีนายช่างใหญ่เป็นผู้ดูแลสั่งการทั้งหมด

4.3 ขั้นตอนการปฏิบัติวิชาชีพ

เมื่อมีความต้องการเรือยนต์พื้นถิ่นอยุธยาสำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น พักอาศัยประดับตกแต่งภายในสวน ประกอบการค้าขาย เป็นต้น ผู้ว่าจ้างสามารถจ้างผู้เป็นตัวแทนของช่างตามโรงงานรับบูรณะเรือยนต์ในเขตอำเภอบางปะหันได้อย่างสะดวก ซึ่งขั้นตอนการปฏิบัติวิชาชีพของช่างก็ผิดแผกแตกต่างในขั้นรายละเอียด แต่ในภาพรวมแล้วมีความคล้ายคลึงกัน จากการศึกษาสามารถสรุปขั้นตอนต่างๆ ในภาพรวมได้ดังนี้

1) กรรมวิธีการบูรณะเรือยนต์ไทย

กรรมวิธีการบูรณะเรือยนต์ไทย มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1	การตกลงกับผู้ว่าจ้างในเรื่องขนาดของเรือยนต์ที่ต้องการ
ขั้นตอนที่ 2	การบูรณะเครื่องบน คือ หลังคาทั้งหมด ได้แก่ การทำจั่วตามขนาดของเรือยนต์ที่ต้องการ ช่อ แปหัวเสา แปลาน บันลม
ขั้นตอนที่ 3	การทำฝาตามขนาดความสูงที่ต้องการ
ขั้นตอนที่ 4	การเตรียมเสาเรือยนต์
ขั้นตอนที่ 5	การทำส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ลายฉลุชายน้ำ หรือ เเชิงชาย เป็นต้น

2) ขั้นตอนการก่อสร้างเรือยนต์ไทย

ขั้นตอนการก่อสร้างเรือยนต์ไทย มีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1	การตีผัง
ขั้นตอนที่ 2	การขุดหลุม
ขั้นตอนที่ 3	การตั้งเสา
ขั้นตอนที่ 4	การสับซื่อและสวมแปหัวเสา
ขั้นตอนที่ 5	การติดตั้งเครื่องบน ซึ่งหมายถึงส่วนหลังคาจั่วทั้งหมด
ขั้นตอนที่ 6	การติดตั้งหน้าจั่ว
ขั้นตอนที่ 7	การติดตั้งบันลม
ขั้นตอนที่ 8	การมุงกระเบื้อง
ขั้นตอนที่ 9	การติดตั้งหลังคา กันสาด
ขั้นตอนที่ 10	การติดตั้งเชิงชาย
ขั้นตอนที่ 11	การติดตั้งฝา
ขั้นตอนที่ 12	การติดตั้งพื้น
ขั้นตอนที่ 13	การติดตั้งประตูหน้าต่าง
ขั้นตอนที่ 14	การติดตั้งส่วนประกอบอื่นๆ

ช่างพื้นถิ่นอยุธยา:
ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรงเรือนไทยภาคกลาง
Ayutthaya Craftsmanship: The Belief and Procedure to Create Central Region Thai House

บทที่ 5 สรุปลผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปลผลการวิจัย

จากการศึกษาช่างพื้นถิ่นอยุธยา โดยมุ่งเน้นการศึกษาในเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรงเรือนไทยภาคกลางในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปลผลการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาเกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านการปรงเรือนไทยจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง โดยผู้ที่จะเป็นช่างปรงเรือนไทยจะต้องมีใจรักในการศึกษาวิชาการปรงเรือนไทย โดยอาศัยการเรียนรู้ทั้งที่เป็นระบบ คือ การฝึกฝนฝีมือกับครูช่างทั้งหลาย และการเรียนรู้ที่ไม่เป็นระบบ คือ การสังเกตและจดจำแบบครุพักลักจำ แล้วนำไปทดลองปฏิบัติจริง ช่างหลายคนผ่านการลองผิดลองถูกจนเกิดความชำนาญ จนสามารถสร้างสรรค์งานอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และเป็นที่ยอมรับในหมู่ช่างด้วยกัน

2) แนวคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

แนวคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยายึดมั่นอยู่กับความเชื่อต่างๆ อันเกี่ยวเนื่อง ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องการเคารพครูบาอาจารย์ ซึ่งจะพบในพิธีการเบิกหน้าพรหม ความเชื่อเรื่องทิศทางการวางอาคาร โดยจะไม่หันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันตก เนื่องจากถือว่าเป็นทิศที่ไม่เป็นมงคล ความเชื่อเรื่องบันไดซึ่งจะไม่ทำบันไดให้มีจำนวนชั้นเป็นเลขคู่ ด้วยความเชื่อที่ว่า บันไดคู่เป็นบันไดผี บันไดคี่เป็นบันไดคน ความเชื่อในเรื่องธรณีประตู ซึ่งกำหนดไว้ว่า ห้ามเหยียบธรณีประตู ความเชื่อเรื่องเศษของเรือนไทย จะพบได้ในการบอกขนาดที่ไม่ลงตัว เช่น 7 วาย่อมศอก การมีเศษของขนาดต่างๆ นั้น ถือกันว่าเป็นเรื่องของมรรคผล ทั้งนี้ช่างพื้นถิ่นอยุธยาได้อาศัยความเชื่อเหล่านี้เป็นแนวทางหลักในการสร้างสรรค์งานที่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาล

3) หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยาในเรื่องการปรงเรือนไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับแนวคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา กล่าวคือ แนวคิดสำคัญที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อใน

เรื่องต่างๆ เป็นสิ่งที่กำหนดวิถีทางหรือหลักปฏิบัติวิชาชีพในการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ได้แก่ หลักการกำหนดขนาดของเรือน หลักการกำหนดจำนวนชั้นของบันได หลักการกำหนดทิศทางการวางตำแหน่งของอาคาร เป็นต้น

4) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยาจะเป็นการรวมกลุ่มกันอยู่ในโรงงานรับบูรณะเรือไทย โดยจะพบได้ในเขตอำเภอบางปะหัน ซึ่งเป็นแหล่งรับบูรณะเรือไทยแหล่งเดียวในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในแต่ละโรงงานจะมีนายช่างใหญ่คอยกำกับควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน ช่างที่อยู่ในโรงงานก็จะทำงานเฉพาะส่วน คือ แยกเป็นส่วนต่างๆ ได้แก่ ส่วนบูรณะเครื่องบนหรือหลังคา ส่วนทำฝา ส่วนทำเสา ส่วนทำส่วนประกอบอื่นๆ เมื่อได้ส่วนต่างๆ ครบถ้วนแล้วก็จะนำมาประกอบเข้าด้วยกันทีละชิ้นหรือเรียกว่า "ขั้นตอนการบูรณะ" เมื่อบูรณะแล้วหากมีข้อผิดพลาดก็จะสามารถแก้ไขได้ในทันที หลังจากการบูรณะเรียบร้อยแล้ว ช่างจะถอดทุกส่วนออกแล้วนำไปประกอบก่อสร้างจริง ณ สถานที่ก่อสร้าง

5) มุมมองบางประการของช่างพื้นถิ่นอยุธยา

มุมมองบางประการของช่างพื้นถิ่นอยุธยานับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อย ได้แก่ ประเด็นเรื่องความเป็นมงคลของเรือไทย ความสวยงามมีเสน่ห์ของเรือไทย การทำงานด้วยใจรักและลงมือปฏิบัติจริงจนเกิดความชำนาญ การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตนดังเช่นเรือไทยอยุธยาจะมีลักษณะสำคัญ คือ ความอ่อนช้อย โดยจะสังเกตเห็นได้ชัดเจนจากบันลุ่มบริเวณหน้าจั่วของเรือไทย และประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ การเคารพครูบาอาจารย์ อันเป็นสิ่งที่ช่างอยุธยายึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

6) เอกลักษณ์ของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา

เอกลักษณ์ของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ บันลุ่ม ซึ่งมีลักษณะแหลมเพรียว ถึงแม้ว่ารูปแบบเดิมไม่ได้เป็นเหมือนที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้ ซึ่งบันลุ่มจะไม่สูงเพรียวมากนัก ก็ต้องถือว่าเป็นขั้นหนึ่งของการพัฒนารูปแบบ หรือ การคลี่คลายรูปแบบที่ดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบยอมรับและรสนิยมของผู้เป็นเจ้าของเรือเป็นสำคัญ

7) รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือไทยพื้นถิ่นอยุธยา

รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือไทยพื้นถิ่นอยุธยาหลักๆ จะขึ้นอยู่กับทรงของหลังคาหน้าจั่ว ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ ทรงหน้าพรหม ทรงหน้านาง และทรงมะลิลา ส่วน

องค์ประกอบอื่นๆ จะมีความคล้ายคลึงกัน เพียงแต่อาจจะแตกต่างกันในชั้นรายละเอียด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับฝีมือของช่างแต่ละคนที่มีความชำนาญที่แตกต่างกันไป

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) ควรมีการจัดการในเรื่องภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่เป็นระบบให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากภูมิปัญญาเหล่านี้มีคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง ในเชิงปฏิบัติการสืบค้นและการอ้างอิงนั้นเป็นไปได้ยาก และองค์ความรู้หลายอย่างยังไม่ได้รับการเผยแพร่ และอาจจะเป็นปัญหาในการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมต่อไปในอนาคต
- 2) การอนุรักษ์แนวคิดพื้นฐานอันสืบเนื่องมาจากฐานของความเชื่อหลายประการของช่างพื้นถิ่นอยุธยา นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันอาจนำมาสร้างเสริมคุณลักษณะในด้านต่างๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี
- 3) หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยาสอดคล้องกับวิถีแนวคิดอันมีความเชื่อเป็นฐานสำคัญ ย่อมแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อได้อย่างเด่นชัดที่สุด ดังนั้น หากได้มีการนำวิธีการของหลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยาไปดัดแปลง แก้ไข ปรับปรุง ให้สอดคล้องกับการทำงานในด้านต่างๆ ก็จะเป็นประโยชน์กับงานเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี
- 4) ข้อจำกัดของการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยาในปัจจุบันถือว่าน้อยมาก เพราะนายช่างส่วนใหญ่ได้ปรับวิธีการปฏิบัติวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ว่าจ้างมากยิ่งขึ้น อาทิ นายช่างในสมัยก่อนจะไม่ให้ความสำคัญกับแบบแปลน ทั้งนี้เนื่องจากความชำนาญจากการปฏิบัติงานจริงเป็นสิ่งรับประกันในความถูกต้องของรูปแบบเรือนไทย แต่ในปัจจุบันนายช่างส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับแบบแปลนมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนารูปแบบวิธีการปฏิบัติวิชาชีพที่เด่นชัดประการหนึ่ง
- 5) เรือนไทยอยุธยาถือได้ว่าเป็นเรือนไทยที่มีเอกลักษณ์ หรือมีลักษณะเฉพาะที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดในปัจจุบันได้แก่ บันลมแหลมเพรียว ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบบันลมจากเดิมที่ไม่แหลมเพรียวเหมือนในปัจจุบันนี้ หากมีการพัฒนารูปแบบอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบของเรือนไทยอยุธยาให้เห็นเด่นชัดขึ้นอีก ก็นับได้ว่าเป็นสิ่งท้าทายความสามารถในเชิงช่างเป็นที่สุด

บรรณานุกรม

- ประทีป มาลากุล. *พัฒนาการบ้านของคนไทยภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ปิยลดา เทวกุล. "ว่าด้วยความงามและที่ว่างในเรือนไทย-มิติทางวัฒนธรรม," เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543.
- ฤทัย ใจจงรัก. *เรือนไทยเดิม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539.
- วงศ์จักร จัตรกุล ณ อยุธยา. "เรือนไทยภาคกลาง," เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543.
- วิโรดม ศรีสุไร, "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น สำคัญไฉน?," เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543*.
- Anna Dattillo Rubbo. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมีพันธ์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543*.
- Bernard Rudofsky. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมีพันธ์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543*.
- Frank Lloyd Wright. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมีพันธ์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543*.
- K.G. Izekowitz. อ้างถึงใน วิวัฒน์ เตมีพันธ์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ," *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 22-23 มิถุนายน 2543*.
-

คณะผู้วิจัย

1. หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ พงศ์เมธากุล อายุ 32 ปี

คุณวุฒิ

1) สด.บ. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

B. Arch., Kasembundit University

2) สด.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

M. Arch., Chulalongkorn University

อาชีพ

เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย ตำแหน่ง อาจารย์

ที่ทำงาน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ อคาศาวิชาวิศวกรรมศาสตร์
ชั้น 7 ห้อง 713 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121

2. ผู้ร่วมโครงการวิจัย

นายเชษฐา พลายชุม อายุ 33 ปี

คุณวุฒิ

1) สด.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

B. Arch., Chulalongkorn University

2) สด.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

M. Arch., Chulalongkorn University

อาชีพ

เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย ตำแหน่ง อาจารย์

ที่ทำงาน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ อคาศาวิชาวิศวกรรมศาสตร์
ชั้น 7 ห้อง 713 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121

3. ผู้ร่วมโครงการวิจัย

นายนิรันดร ทองอรุณ อายุ 31 ปี

คุณวุฒิ

1) สด.บ. (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยรังสิต

B. Arch., (Honor) Rangsit University

2) M. Arch., with Distinction,

University of Michigan, Ann Arbor, USA.

อาชีพ

เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย ตำแหน่ง อาจารย์

ที่ทำงาน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ อคาศาวิชาวิศวกรรมศาสตร์
ชั้น 7 ห้อง 713 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121